

ධම්මනියාමකාවය - 25

පූජ්‍ය ඉලුකේගම අතථදස්සි සවාමීන් වහන්සේ.

ධම්මනියාමකාවය - 25

පටිච්චසමුප්පාදය - අභිධම්මභාෂ්‍යාය නය ක්‍රම වර්ණනාව.

අකුසල නිර්දේශ වර්ණනාව

2022.02.19 වැනි දින

සංවිධානය : සචන්ද්‍ර සිසිලස ජාත්‍යන්තර ධර්ම දේශනා ගුවන්
විදුලිය සහ සජීවී ධර්ම සාකච්ඡා මණ්ඩපය.

ධර්ම දේශනාවට Youtube ඔස්සේ සවන් දීම සඳහා

<https://www.youtube.com/watch?v=JGyOSSGUoB4>

පූජ්‍ය ඉලුකේගම අතථදස්සි සවාමීන් වහන්සේ.

ධම් ආනය පිණිසයි.

පිටපත් කිරීම සහ සංස්කරණය:

එච්.ඒ.අමරතුංග

(දුරකථනය 041 2240228)

තාක්ෂණික ආයතනවය:

චම්ලා අමරතුංග

මෙම පොත නැවත මුද්‍රණය කර පිරිසිදු
ධර්මදානයක් වශයෙන් නොමිලයේ
බෙදාහැරීමට කැමැති සැදැහැවතෙක් වේ නම්
දුරකථනයෙන් සංස්කාරක අමතා ඒ සඳහා
දේශකයන් වහන්සේගේ අවසරය ලබා ගන්නා
මෙන් කාරුණිකව ඉල්ලා සිටිමු.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
සවනට සිසිලස ජාත්‍යන්තර ධර්ම දේශනා ගුවන් විදුලිය සහ සජීවී ධර්ම
සාකච්ඡා මණ්ඩපයේ අනුග්‍රාහකත්වයෙන්
zoom තාක්ෂණය ඔස්සේ

**අකුරැස්ස, ගල්ලල,
ඉදිගස්හේන ආරණ්‍ය සේනාසනාධිපති,
පූජ්‍ය ඉලුකේගමඅත්ථදස්සි ස්වාමීන් වහන්සේ,
2022.02.19 වැනි දින පවත්වන ලද
ධර්ම දේශනාව යි.**

**පටිච්චසමුප්පාදය - අභිධම්මභාජනීය නය ක්‍රම වර්ණනාව
අකුසල නිර්දේශ වර්ණනාව
යන්න අරමුණු කරන ලද**

මෙම ධර්ම දේශනාව

ඉමහත් ශ්‍රීඥාවෙන් සහ ඔබ සැම කෙරෙහි උපන් කරුණාවෙන්
යුතුවහැකිතාක් දුරට උන්වහන්සේගේ දේශනා විලාසයෙන් මලිඛිත
මාධ්‍යයෙන් සකස් කොට ඔබ අතට පිදීමකි.

සාකච්ඡාවක් ලිඛිතව සකස් කිරීමේදී, දේශනා විලාශය, වචන උච්චාරණ
විලාශය, ශ්‍රවණතත්ත්වය, කාර්මික තත්ත්වය, ආදී විවිධ ගැටලු හමුවන
තැන් නීතිපතා විද්‍යමානවේ.

කෙසේ වුව ද වර්තමානයෙහි බොහෝ දෙනා නිබඳ
විමසන ආයතන නිරෝධය පිළිබඳව වූ ක්‍රම වේදය බුද්ධ දේශනාව
අශ්‍රැතවත් හුදී ජනයාට පැහැදිලි කර දීමේ අරමුණෙන් අප
ස්වාමිපාදයන් වහන්සේ අප කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් කරන ලද
මෙම දේශනය හොඳින් හදාරා පරිශීලණය කොට සමාධිමත්වීමේ
උත්සාහය ගන්නා මෙන් ඔබ සැමගෙන් ඉතා ඕනෑකමින් ඉල්ලා
සිටිමු.

දැන් අපි පටිච්චසමුප්පාදයේ අද කතා කරන්න තියෙන්නේ මේ න්‍යායයන් යටතේ අකුසල නිර්දේශය කියන එක යි. අකුසල නිර්දේශය. එතකොට මේ බොහෝ විට ධර්ම ග්‍රන්ථවල ධර්මසංඝනිය ගත්තත් තියෙන්නේ කුසලා ධර්මා අකුසලා ධර්මා. කුසලයෙන් තමයි පටන් අර ගෙන තියෙන්නේ. නමුත් මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ මුලින් ම විස්තර කරලා තියෙන්නේ අකුසලය යි. අකුසලයෙන් තමයි විස්තර කරලා තියෙන්නේ. එතකොට ඒක ඉතින් ඇයි එහෙම කල් කියන එක ඉතින් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ආධ්‍යානය අනුව විස්තර කරලා තියෙනවා. එතකොට මේක ගොඩක් වැදගත් අපට.

අකුසල පිළිබඳව. මේ අකුසල් උපදින ආකාරය කොහොම ද කියන එක යි බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් පෙන්නුවේ. ඉතින් අපි මේ අකුසලය දුරු කර ගන්න තමයි අපි හැම වැයමක් ම දරන්නේ. කුසලය යම් තාක් අපට අවශ්‍ය වෙන්නේ අකුසල් ශක්තිය තියෙන තාක් කල්. අකුසල ශක්තිය අනුශය කියන එක යම් දවසක නිරුධ වුනා නම්, එදාට කුසලයෙන් ද නිරුධ වෙලා යනවා. ඒකෙන් ද ප්‍රයෝජනයක් නැති වෙනවා. ඉතින් ඒ නිසා මේ අකුසල් කියන ඒවා අපි දැන ගත හිටියේ නැත්නම්, අවබෝධ කර ගෙන හිටියේ නැත්නම්, ඒ අකුසල් ඉපදුණාට අපි දන්නේ නැහැ. ඒවා නැති කර ගන්න පුළුවන් කමකුත් නැහැ. අකුසලය තේරුම්ගෙන තිබුනොත් තමයි ඒක පුළුවන්වෙන්නේ. ඉතින් එතකොට ඒ අකුසල් කියන ඒවා, අපට රූප පෙනෙනවා, ශබ්ද ඇහෙනවා, වාගේ පෙනෙන ඇහෙන දේවල් නෙවෙයි. නමුත් ඒක හිතක ඉපදුනහම අපට තේරුම්ගන්න පුළුවන්, මේ හටගත්තේ අකුසලයක් කියලා හිතට දැනෙන ස්වභාවයන් අනුව. මොකද, හැම ධර්මයක ම තම තමන්ට ආවේණික ගති ලක්ෂණ තියෙනවා. එතකොට හිතට දැනෙන වෙහෙස, විඩාව ආදී මේවා අනුව අපට, ඒ මේ අකුසලයක් කියලා නුවණ ඇති අය තේරුම් ගන්නවා.

ධම්මනියාමකාවය 25

2022.02.19 වැනි දින පවත්වන ලද දේශනය

පටිච්චසමුප්පාදය - අභිධම්මභාෂණීය නය ක්‍රම වර්ණනාව

අකුසල නිර්දේශ වර්ණනාව

*නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස*

හොඳයි තෙරුවන් සරණ යි සියලු දෙනාට ම. අද දවසේදීත් ධම්මනියාමකා ධර්මදේශනා මාලාව යටතේ පවත්වාගෙන ආපු දේශනා මාලාවේ අභිධම්මභාෂණීය දහම් නායායයේ කොටස තමයි අපි මේ පටන්ගෙන ආවේ දින කිහිපයක් තිස්සේ.

ඒ අනුය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරපු ඒ දහම් හඳවත හෙවත් පටිච්චසමුප්පාදය ඉතාමත් ගැඹුරුබව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකරා. ලෝක සත්ත්වයා හරියට අර මියන් විසින්, නූල් වියන්නන් විසින් අවුල් කරන ලද නූල් පන්දුවක් වගේ අවුලෙන් අවුලට පත්වෙලා තියෙන මේ සංසාර ගමණ, සම්මා සම්බුදු කෙනෙකුට විතරයි ඒක අවබෝධ කරගන්න පුළුවන්.

ඉතින් ඒ බුදුරජාණන් වහන්සේ කල්පනා කරලා බැළුවේ “ඉපදෙමින් මැරෙමින්, නැවත ඉපදෙමින්, මැරෙමින් යන මේ සංසාර පැවැත්ම, මේකේ දුකේ කෙළවරක් නැද්ද? අවසානයක් නැද්ද? නිවීමක් නැද්ද? යම් දුකක හටගැනීමක් තියෙනවා නම් නිවීමකුත් තියෙන්න ඕන නේ ද?” කියලා උන්වහන්සේ නුවණින් කල්පනා කරගෙන යනකොට තමයි ටිකෙන් ටික අවබෝධවෙන්න ගත්තේ, මේ දුක කියන එක මේ තමන් නිසා ම තමන්ගේ තියෙන අවිද්‍යාව සංඛාරය නිසා ම හටගන්නවා කියලා. ඒකේ දුක හටගන්නා පිළිවෙළත් උන්වහන්සේ දැක්කා. ඊට පස්සේ නැවත උන්වහන්සේ මෙනෙහි කරගෙන යනකොට මේ දුකේ නැතිවීම පිළිබඳවත් උන්වහන්සේට අවබෝධවුණා.

අන්න එතැන් පටන් තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකරේ මේ පටිච්චසමුප්පාදය අවබෝධ නො කරගන්නා තාක්, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ නො කරගන්නා තාක්, මම සම්මා සම්බුද්ධ යි කියලා තිළිනකලේ නැහැ. නමුත් යම් දවසක මේ ප්‍රත්‍යාකාර හේතු-ඵල දහම මට අවබෝධ වුනේ ද, ප්‍රත්‍යක්‍ෂකරේ ද, නුවණින් පිරිසිඳ දැක්කේ ද, එදා තමයි මම සම්මාසම්බුද්ධ යි කියලා දේශනා කරේ, තිළිනකරේ කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකරා. ඉතින් ඒ නිසා අපි ආරම්භක දේශනාවෙන් මතක්කරේ මේ පටිච්චසමුප්පාදය ධර්මතාවය ඉතාමත් ගැඹුරු වූ, ඉතාමත් අවබෝධකරගත යුතු, වටිනා දහම් පරියායක්.

ඉතින් ඒ නිසා හැම දෙනා ම බොහෝම සාවධානයෙන් නුවණින් අහගෙන ඉන්න, බාධා පැමිණියත් ඒ කෙසේ හෝ සිත දුච්ච කරගන්නේ නැතුව, මේ දහම් පරියායට ශ්‍රවණය කරන්න කියලා මම ආරාධනා කරනවා, ඒක ඉතාමත් වැදගත්

නිසා. නමුත් අපි අමාරු දේ වුණත් අවබෝධකරගන්න වෙනවා කවදාහරි. ඉතින් අමාරු දේ ගැන අපි මනස මෙහෙයවන කොට, හිතනකොට විශේෂයෙන් අපට ලොකු ලාභයක් එනවා. මොකක් ද? අපේ ප්‍රඥාව වැඩෙනවා. නුවණ වැඩෙනවා. ඉතින් ප්‍රඥාව දියුණුකරගන්න තියෙන එක ධර්මයක් තමයි සද්ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීම, ගැඹුරු දහම් පරියායක් නුවණින් මෙනෙහි කිරීම, සත්පුරුෂයෝ ඇසුරු කිරීම, ධර්ම සාකච්ඡාව, තමන් නුවණින් ඒ ගැඹුරු දහම් පරියායයන් නැවත නැවත අමාරුවෙන් හරි ශ්‍රවණය කිරීම.

මේවා නිසා අපේ අර ප්‍රඥාව කියන එක වැඩෙනවා. ඔබ අහලා තියෙනවා, මේ මාගීය වැඩියයුතු ධර්මයක් කියලා. වඩන්න පුළුවන් එකක්. සම්මා දිට්ඨිය කියන්නේ ප්‍රඥාවට ම කියන තවත් නමක්. එතකොට ඒ අපේ නූපන් ප්‍රඥාව උපද්දවාගන්න පුළුවන්. ඒක දියුණුකරන්න පුළුවන්. ඉතින් ප්‍රඥාව කියන එක කෙනෙකුගේ දියුණුවුනොත් එයාට කොයි තැන ඉපදුණත් කොතැන ඉපදුණත් එයා රැකෙන්න දන්නවා. අනිත් අයත් රකින්න දන්නවා. එයාට ලොකු ආරක්ෂාවක් මේ ප්‍රඥාව නිසා ලැබෙනවා. ඉතින් ඒ නිසා අනිත් සියලුම ධර්ම යම්තාක් අප තුළ උපදිනවා නම් ඒ හැම එකක් ම මේ ප්‍රඥාවට යටත්.

ඒක ම තමයි අනිත් පැත්තත්. ප්‍රඥාව කෙනෙකුගේ නො දියුණුවුනොත් එයාගේ අවිද්‍යාව, මෝහය තමයි වඩිතයවෙන්නේ. මෝහය කියන එකත් වැඩෙන දෙයක්. තණ්හාව වැඩෙන දෙයක්. මෝහය වැඩෙන එකක්. ඒක වැඩෙන්නෙත් අපේ අසත්පුරුෂයින් ඇසුරුකිරීම, අසත්ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීම, නූනුවණින් අපේ ජීවිතය කටයුතු කිරීම, අයෝනිසෝමනසිකාරය ආදී මෙන්න මේ දේවල්, නිසා අර

අපේ කුසලයෝ යටපත්වෙනවා. අවිද්‍යාව, මෝහය කියන එක වධීනය වෙනවා. වැඩිවෙනවා.

ඉතින් අන්න එහෙම වුනහම තමන්ගේ අරීය දන්නේ නැහැ. තව කෙනෙකුගේ අරීයත් දන්නේ නැහැ. එහෙම වුනහම තමන්ටත් බොහෝ දුක් පිණිස, අහිත පිණිස පවතිනවා. අන් අයටත් බොහෝ දුක් පිණිස, අහිත පිණිස පවතිනවා. මේ සංසාරයේ බොහෝ කාලයක් මේ දුක, දුක් විඳිමින් සසර ඇවිදින්න වෙනවා.

ඒ නිසා මේ, ඇත්තට ම මේ අපි අබුද්ධොත්පාද කාලවල කොච්චර උත්සාහ කරත්, මේ නුවණ අපට ගන්න පුළුවන්කමක් නැහැ. ඒ නිසා නිවැරදි නුවණක් ගන්න නම් පින්වතුනි, ප්‍රඥාව පහළකරගන්න නම්, මේ බුද්ධ සාසනය තරම් වටිනා දෙයක් තවත් නැහැ. ඒක නිසා ඒ හේතුව බුදුකෙනෙක් විසින් මනාකොට දැකලා තමන්ට හරියන ආකාරයට ප්‍රඥාව කොහොම ද දියුණුකරගන්නේ, ගුණධර්මයෝ කියන ඒවා කොහොම ද දියුණුකරගන්නේ කියන එක උන් වහන්සේ උපමා අනුසාරයෙන්, නොයෙක් න්‍යායයන් පදනම්කරගෙන උන්වහන්සේ අපට දේශනාකරන්න යෙදුණා.

ඉතින් ඒ නිසා, මේ තථාගත ශ්‍රී සද්ධර්මය අපට හැම කාලයේ ම, හැමදා ම අපට ලැබෙන එකක් නෙවෙයි. අන්න ඒ නිසා තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරේ **අජ්ඣෙව කිත්තං ආතප්පං කො ජඤ්ඤා මරණං සුචෙ** - අද ම වියරිය කරන්න. හෙට මැරෙයි ද දන්නේ නැහැ. සාසනය අපට හැම කාලයේ ම හම්බවෙන්නේ නැහැ. ඒ නිසා පස්සේ පසුතැවිලිවෙන්න අපට ඉඩ තියාගන්න එපා. නුවණ දියුණුකරගත්තොත්, අපි කොතන, කොතන ඉපදුණත් එයා ප්‍රඥා සහිත පුද්ගලයෙක් වෙනවා. ඒක පුදුමාකාර ලාභයක්

වෙනවා. ඉතින් ඒ නිසා අපි මේ ප්‍රඥාව නැතුව, අපි ලෝකයේ අධ්‍යාපනය වෙනුවෙන්, උගත්කම වෙනුවෙන්, රැදවල් දෙකේ වෙනසෙනවා. යම් යම් දේවල් ඉගෙනගන්නවා. නමුත් ඒ ඔක්කෝම, කොයි දේ ඉගෙනගත්තත් ඒවා කාලයකට සීමාවෙන තාවකාලික දේවල්.

නමුත් පින්වතුනි ඒ දරන උත්සාහය, අපි රස්සාවක් හොයාගන්න ඕන ජීවිතය හදාගන්න කියලා අපි අධ්‍යාපනය වෙනුවෙන් කැප කරන ඒ උත්සාහය අපි මේ වාගේ දේකට කැප කරලා තිබ්බොත්, මේක අපි සම්පන්න යි. ඒකට තමන්ගේ නිවීම පිණිස, කළකිරීම පිණිස නො ඇලීම පිණිස, දුකේ මිදීම පිණිස හේතුවෙනවා.

ඉතින් ඒ නිසා පින්වතුනි, අපි මේ දහම් ගැඹුරු කොටස් නුවණින් හිතන්න හිතන්න අපේ ප්‍රඥාව වැඩෙනබව අපි හොඳින් හිතාගන්න ඕන. අමාරුයි කියලා අපි පැත්තක දැම්මොත්, අපේ ඒ ප්‍රඥාව වැඩෙන්නේ නැහැ. ඒ මෝඩකම, අපේ නුනුවණකම ඒ විදියට ම පවතිනවා. කවදාවත් අපි හිතන්න පෙළඹෙන්නේ නැහැ අපි මේ ඔස්සේ කල්පනාකරේ නැත්නම්. හිතට ධෛර්යය අරගෙන, නෑ මම කොහොමහරි මේ දේවල් වටහාගන්නවා.

බෝසත් චරිතයේ ස්වභාවය ඔබ බලන්න. උන්වහන්සේ ආලාරකාලාම උද්දකාරාමපුත්ත ආදී මේ ශාස්තෘවරුන් ගාවට ගියායින් පස්සේ ඒ ඒ ශාස්තෘවරු තමන් ලබපු ඵලයන්, අරූපධ්‍යාන, ආකාසානඤ්චායනන, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන ආදී තමන්ගේ විමුක්තියේ කෙළවර පෙන්නවා. ඉතින් බෝසතානන් වහන්සේ හිතුවේ කොහොම ද? මටත් වීයඝීය තියෙනවා. මටත් ප්‍රඥාව තියෙනවා. මටත් ශ්‍රධාව තියෙනවා. මටත් සිහිය තියෙනවා,

එහෙනම් මටත් පුළුවන්වෙන්න ඕන මේක කියලා, ඒ අමාරු දේට හිත තිබ්බේ අන්න ඒ ආකාරයෙන්. ඒක නිසා අපටත් ප්‍රඥාව තියෙනවා. ශ්‍රද්ධාව තියෙනවා. වියරිය තියෙනවා. ඒ නිසා උත්සාහකරොත් බැරිවෙන්නේ නෑ කියලා ඒක සඳහා අපි උත්සාහකරන්න ඕන.

හොඳයි එහෙම නම් අපි කතාකරගෙන ආවේ පටිච්චසමුප්පාදයේ අභිධම්මාඡන්දිය කොටසේ නය විභාගයන් පිළිබඳව යි. එතකොට අපි ප්‍රත්‍යාවතුෂ්ක, හේතුවතුෂ්ක, සම්ප්‍රසුක්තවතුෂ්ක, අඤ්ඤාමඤ්ඤාවතුෂ්ක කියන මේ වතුෂ්ක හතර මේ පටිච්චසමුප්පාදය න්‍යායයන් හතරකට විස්තරකළබව ඔබට කතාකරා. ඒක අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා කියලා පටන් අරගෙන, ඊට පස්සේ විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං නාමපච්චයා එස්සො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං, සළායතනපච්චයා එස්සො මේ විදියට අපි න්‍යායයන් හතරකට බෙදලා කතාකරගෙන ආවා.

ගිය සැරේ අපි ඒ න්‍යායයන් විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං කිව්වේ මොන අර්ථයෙන් ද, නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං, නාමපච්චයා එස්සො කියලා මේ විදියට මොන මොන අදහස, අර්ථය සඳහා ද මේ දේශනා කරේ කියලා ගිය සැරේ අපි කතාකරා. ඒවා ඒ ඒ පුද්ගල වශයෙන්, භූමි වශයෙන්, ඕපපාතික සත්ත්වයන්ගේ වශයෙන්, කාමභව වශයෙන්, සච්ඡි සංග්‍රහයික වශයෙන්, ඒ ඒ ආකාර න්‍යායයන් පදනම් කරගෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ පටිච්චසමුප්පාද වක්‍රය දේශනා කරා.

මේ විදියට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරේ පුද්ගල ආධ්‍යාසය පදනම් කරගෙන යි. ඒ ඒ කෙනාට මේ දෘෂ්ඨි

දුරුවීම සඳහා මේවා උපකාරවෙන්න පුළුවන්. කෙනෙකුට අර යම් යම් තැනක හිරවෙලා තියෙන තැන් මේ මොන ආකාරයකින් හරි බැළුවහම එයාට අර දෘෂ්ටියේ මෝඩකම දුරුවෙන්න මේ කුමණ හෝ න්‍යායයක් පදනම් කරනවා. ඉතින් අන්න ඒ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ නොයෙක් න්‍යායයන්වලින් මේ පටිච්චසමුප්පාදය පෙන්නුවා.

ඒ වාගේ ම මේ විදියට බෙදලා බෙදලා, බලන්න බලන්න අපට අර සෂ්ණ සංඥාවන් අයිත්වෙලා මේ හේතු-ඵල දහම ප්‍රකටවෙන්න ගන්නවා. හේතු නිසා ඵල හටගන්නවා කියන එක, මේ සත්ත්ව-පුද්ගලභාවය දුරුවෙන්න ලොකු රුකුලක් වෙනවා අපට. ඉතින් අන්න ඒ නිසා තමයි මේ නොයෙක් න්‍යායයන්ගෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ බෙදුවේ.

මොකද මේක මෙහෙම කියන්න හේතුව කෙනෙකුට මේක පැරැලිලි ස්වභාවයක් එන්න පුළුවන්. මෙහෙම වෙනවා, මෙහෙම වෙනවා කියනකොට, අනිත් ඒවා වැරදි ද කියලා. නෑ මේ ප්‍රත්‍යවෙනබව කියන එක ඔවුනොවුනට ප්‍රත්‍යවීම. දැන් අපි ඒ ප්‍රත්‍යාකාර පිළිබඳව සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය, හේතු ප්‍රත්‍යය, අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යය කියන එක අපි කතා කරමු. එතකොට මේවා ඔවුනොවුනට උපකාර කරගනිමින් ප්‍රත්‍යවෙනවා. ඒ ප්‍රත්‍යාකාරය විවිධ යි.

අපට දැන් අපි අහලා තියෙන්නේ මේ අර මල් වැලක් ඇමිණුවා වගේ අවිජජාපච්චයා සංඛාරා, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියන මේ පිළිවෙළක්. මේ පිළිවෙළ දේශනා කරාට ඒ පිළිවෙළට ම හැම වෙලාවේ ම ඒවා හටගන්න එහෙම ම වෙන්නේ නැහැ. ඒවා ඔවුනොවුනට නොයෙක් ආකාරයෙන් උපකාර කරනවා. දැන් උදාහරණයක් වශයෙන් අපට මුලින් අවිද්‍යාව ම ප්‍රත්‍යවෙලා, අපට කුසලයක් හෝ

අකුසලයක් හටගන්න පුළුවන්. අවිද්‍යාව කියන එක අපි, අවිජ්ජානුශය කියන එක ඇතුළේ තියෙන නිසා ආරම්භයේ ම අපට අවිද්‍යාව අනුශය උපකාරවෙලා උපදින්නත් පුළුවන්.

එහෙම නැතුව අපි කියමුකො අපට ඇහැට රූපයක් දකිනකොට, එතකොට චක්ඛුවිඤ්ඤාණය පහළවෙනකොට එතැන අවිද්‍යාව නැහැ. එතකොට ඒ ස්කන්ධ ටික හටගත්තේ අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යාවෙලා නෙවෙයි. ඒ රූප පෙනෙනවා, ශබ්ද ඇහෙනවා කියන එක රහතන්වහන්සේටත් වෙනවා.

දැන් ඒ රූපය, චක්ඛුවිඤ්ඤාණ සිත ඉපදුනහම, ඒ හිත ප්‍රත්‍යාවෙනවා නැවත අවිද්‍යාව හටගන්න. අර දැකීම අපට පෙනෙනකොට ම, ඊට පස්සේ නැවත අපි ඒක සත්ත්ව පුද්ගලභාවයෙන් අරගෙන, මම මගේ කියලා අරගෙන ඒකේ මුලාවෙන්න පුළුවන්. එතකොට ඒ වෙලාවේ මේ චක්ඛුවිඤ්ඤාණය තමයි අවිද්‍යාව හටගන්න ප්‍රත්‍යාවුනේ. ඒ නිසා තමයි පින්වතුනි, ඔබට මේ වගේ න්‍යායයන් පෙනෙන්නේ. ඒ නිසා මෙහෙම ද ප්‍රත්‍යාවෙන්න පුළුවන්. මේ විදියට ද ප්‍රත්‍යාවෙන්න පුළුවන් කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුවා.

දැන් ඒකේ ඔබ මේ දකින්නේ මෙතැන මාතිකා කියන කොටසේ ඒක තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වා වදාලේ. අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා කිව්වාට මේ සංඛාර ප්‍රත්‍යයෙනුත් අවිද්‍යාව වෙන්න පුළුවන්. විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙනුත් අවිද්‍යාව වෙන්න පුළුවන්. නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙනුත් අවිද්‍යාව වෙන්න පුළුවන්. ඡට්ඨායතන ප්‍රත්‍යයෙනුත් අවිද්‍යාව වෙන්න පුළුවන්. ස්පෘෂ් ප්‍රත්‍යයෙනුත් අවිද්‍යාව වෙන්න පුළුවන් කියලා මේ නය ක්‍රමයක් මාතිකා කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුවා.

මේකේ පද නවයක් අරගෙන මේ විදියට බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ මානිකා පද විස්තර කරනවා.

එතකොට අර පටිච්චසමුප්පාද න්‍යායයන් ටික අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියලා මේ විදියට නය හතරක් පෙන්නවා නේ. එතැන විඤ්ඤාණපච්චයා ඡට්ඨායතනං, ඡට්ඨායතනපච්චයා එස්සො, විඤ්ඤාණපච්චයා එස්සො, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා එස්සො කියලා මෙහෙම නය හතරක් පෙන්නවා අවිද්‍යාවෙන් පටන්අරගෙන.

එතකොට ඔබට මම කිව්වා, ඒ වගේ ම මේ විදියට, ඒ චක්‍රය. මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ මේ හටගන්න පුළුවන්. සංඛාරපච්චයා අවිජ්ජා. අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා. විඤ්ඤාණපච්චයා අවිජ්ජා කියලා මෙහෙම මේ ක්‍රම ඔක්කෝගෙන් ම හටගන්න පුළුවන් කියලා තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරේ. මේ විදියට, මේ විදියට ප්‍රත්‍යාවේනවා කියලා. එතකොට මේ මෙතැන න්‍යායයන් නවයක් විස්තර කරනවා. ඒ න්‍යායන් නවය යටතේ ම හටගන්න පුළුවන්. එතකොට අපි, ඒ නිසා තමයි මෙතැන බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුවේ දැන. සංඛාර ප්‍රත්‍යයෙහුත් අවිද්‍යාව වෙන්න පුළුවන්. විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙහුත් අවිද්‍යාව වෙන්න පුළුවන්. මම ඒ උපමාවෙන් කිව්වේ ඒක යි.

අපි කල්පනා කරන ආකාරයට චේතනාව අනුව නූපන් අවිද්‍යාව උපදින්න පුළුවන්. අපි ඒකයි අර අපි භාවනාකරනකොට අපි යෝනිසෝමනසිකාරය කියලා කියන්නේ අරමුණ හම්බවෙනකොට ඒක පිළිබඳව නුවණින් මෙනෙහි කරන්න ඕන. එතකොට අර අවිද්‍යාව වෙනුවට විද්‍යාව තමයි උපදින්නේ.

එතකොට විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙනුත් අවිද්‍යාව වෙන්න පුළුවන් කියලා මම අර කිව්වේ ශබ්දයක් ඇහෙනකොට, ගන්ධයක් දැනෙනකොට, චක්‍ෂුවිඤ්ඤාණ, සෝතවිඤ්ඤාණ, ඝාණවිඤ්ඤාණ, අපි මේවා හටගන්නාකොට අපි ඒ තුළ නැවත ඒ අරභයා අපි යෝනිසෝමනසිකාරය පුරුදුකරලා තිබ්බේ නැතිනම්, නූපත් අවිද්‍යාව උපදිනවා. උපත් අවිද්‍යාව වධීනයවෙනවා.

ඒ නිසා මේ කුමණ ආකාරයකින් හෝ අවිද්‍යාව උපදිනවා. වේදනාව ප්‍රත්‍යයෙනුත් අවිද්‍යාව උපදින්න පුළුවන්. අපට තද වේදනාවක් ඇතිවුනහම ඒ වේදනාවට අපි අයෝනිසෝමනසිකාරය ඇතිකරගන්නවා. නූපත් අවිද්‍යාව උපදිවාගන්නවා. තරහා, අමනාපකම් ඇතිකරගන්නවා. එතකොට වේදනාව හටගන්නකම්, අවිද්‍යාව අප තුළ ඉපදිලා නැගිටලා තිබුනේ නැහැ.

අන්න ඒ වගේ මේ විවිධාකාරයෙන් මේ අවිද්‍යාව ඇතිවෙලා මේ චක්‍රය යන්න පුළුවන්. චක්‍රයක් කියනකොට මේක කොනක් නෑ. ඒකයි මේ චක්‍රයක් කිව්වේ. රෝදයක් වගෙයි. සංසාර චක්‍රය කියලා අපි විස්තර කරේ. එතකොට රෝදයක් වාගේ. ඒක කුමන ආකාරයකින් හරි සිටුවෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා.

දැන් අපි පටිච්චසමුප්පාදයේ අද කතාකරන්න තියෙන්නේ මේ න්‍යායයන් යටතේ අකුසල නිර්දේශය කියන එක යි. අකුසල නිර්දේශය. එතකොට මේ බොහෝ විට ධර්ම ග්‍රන්ථවල, ධර්මසංඝිකනය ගත්තත් තියෙන්නේ කුසලා ධර්මා අකුසලා ධර්මා. කුසලයෙන් තමයි පටන් අරගෙන තියෙන්නේ. නමුත් මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ මුලින් ම විස්තර කරලා තියෙන්නේ අකුසලය යි.

අකුසලයෙන් තමයි විස්තර කරලා තියෙන්නේ. එතකොට ඒක ඉතින් ඇයි එහෙම කලේ කියන එක ඉතින් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ආධ්‍යාසය අනුව විස්තර කරලා තියෙනවා. එතකොට මේක ගොඩක් වැදගත් අපට.

අකුසල පිළිබඳව. මේ අකුසල් උපදින ආකාරය කොහොම ද කියන එක යි බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් පෙන්නුවේ. ඉතින් අපි මේ අකුසලය දුරුකරගන්න තමයි අපි හැම වැයමක් ම දරන්නේ. කුසලය යම්තාක් අපට අවශ්‍යවෙන්නේ අකුසල් ශක්තිය තියෙන තාක් කල්. අකුසල ශක්තිය අනුශය කියන එක යම් දවසක නිරුඬවුනා නම්, එදාට කුසලයෙන් ද නිරුඬවෙලා යනවා. ඒකෙන් ද ප්‍රයෝජනයක් නැතිවෙනවා.

ඉතින් ඒ නිසා මේ අකුසල් කියන ඒවා අපි දැනගත හිටියේ නැත්නම්, අවබෝධකරගෙන හිටියේ නැත්නම්, ඒ අකුසල් ඉපදුනාට අපි දන්නේ නැහැ. ඒවා නැතිකරගන්න පුළුවන්කමකුත් නැහැ. අකුසලය තේරුම්ගෙන තිබුනොත් තමයි ඒක පුළුවන්වෙන්නේ. ඉතින් එතකොට ඒ අකුසල් කියන ඒවා, අපට රූප පෙනෙනවා, ශබ්ද ඇහෙනවා, වාගේ පෙනෙන ඇහෙන දේවල් නෙවෙයි. නමුත් ඒක හිතක ඉපදුනහම අපට තේරුම්ගන්න පුළුවන්, මේ හටගත්තේ අකුසලයක් කියලා හිතට දැනෙන ස්වභාවයන් අනුව. මොකද, හැම ධර්මයක ම තම තමන්ට ආවේණික ගති ලක්ෂණ තියෙනවා. එතකොට හිතට දැනෙන වෙහෙස, විඩාව ආදී මේවා අනුව අපට, ඒ මේ අකුසලයක් කියලා නුවණ ඇති අය තේරුම්ගන්නවා.

ඉතින් ඒ නිසා ඔබ දන්නවා, මම මේ අකුසල ධර්මයෝ, මේවා ලොකුවට විස්තර කරන්න යන්නේ නැහැ. නමුත් මේ

හැමෝම මේකට විවිධ මට්ටම්වලින් සම්බන්ධ වෙන නිසා, යම් ප්‍රමාණයකට අපට ජීවිතයට ප්‍රයෝජනවත් නිසා, යම් ප්‍රමාණයකට මම මතක්කරනවා මේක පිළිබඳව.

අකුසල් කියනකොට ගොඩක් කුසල ධර්මයෝ වාගේ ගොඩක් ප්‍රබේධකරලා විස්තරකරලා නැහැ. යම් තාක් සත්ත්වයන්ට අකුසලයෝ හටගන්නවා නම්, ඒ අකුසල් සිත් වශයෙන් ගත්තොත් දොළහකට තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ බෙදලා තියෙන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සිත් බෙදුවා. මේ සිත් අසූනවය ජාති වශයෙන් බෙදුවා, අකුසල ධර්මයෝ, කුසල ධර්මයෝ, විපාක ධර්ම, ක්‍රියා ධර්ම කියලා.

එතකොට ඒ අතර අකුසල ධර්ම කියනකොට ඒ අකුසල ධර්මයෝ දොළහකට බෙදුවා. එතකොට අකුසල ධර්මයෝ දොළහක් බෙදුවේ කොහොම ද? මේ මූල පදනම් කරගෙන යි. ලෝභ, ද්වේශ, මෝහ කියන අකුසල් මූල්. අකුසලයක් කමියක් හටගන්න ප්‍රධානවෙන හේතුව, මම පින්වතුන්ට ගිය සැරේ මතක්කරා, ලෝභ ද්වේශ මෝහ යි.

ඒවා පදනම් කරගෙන ලෝභමූල සිත් අට යි, ද්වේශ මූල සිත් දෙක යි, මෝහ මූල සිත් දෙක යි කියලා මේ විදියට අකුසල් සිත් දොළහක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරා.

එතකොට ඒ සිත්වල හටගන්න ධර්ම තමයි අකුසලධර්ම කියලා කියන්නේ. එතකොට සත්ත්ව පුද්ගලභාවයෙන් තොරව ඒ මොහොතට යම් හටගන්නා, හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් හටගන්නා, ධර්ම ටික තමයි අපි මතුකරගන්න ඕන. ඒක තමයි ඇත්ත. එතකොට දැන් මේ වාගේ අකුසල ධර්මයෝ ගත්තහම, ඔබ අහලා තියෙනවා, ඒකාන්තයෙන් අකුසල ම වන ධර්ම කොටසක් තියෙනවා. ඒ වාගේ ම විටෙක අකුසල්, විටෙක

කුසල් වන, විටෙක කුසල් ද අකුසල් ද නොවන ධර්ම තියෙනවා. එතකොට ඒ අනුව ඇතැම් දේවල් තියෙනවා. ඒවා ස්වභාවයෙන් ම අකුසල්.

ඇතැම් ධර්ම තිබෙනවා, ඒ අකුසල් සමග යෙදිව්වහම අකුසලය නමින් නම ලබනවා. ඒ විදියේ ධර්ම තියෙනවා. එතකොට අපි කිව්වොත් වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය, චේතනාව, ඒකග්ගතාවය ආදී මේ ධර්ම, ස්වභාවයෙන් අකුසල් නෙවෙයි. ඒවා අකුසල සමග යෙදුනහම ඒ වේදනාව අකුසල් කියනවා. ඒ සංඥාව අකුසල් කියනවා. ඒ චේතනාව අකුසල් කියලා කියනවා. හරියට අපි සිති බෝතලය, ඒ වාගේ ම හකුරු බෝතලය, පැණි බෝතලය කියලා කියනවා වාගේ. බෝතලය කියන එක ස්වභාවයෙන් ම, ඒක මොකත් නමක් නැහැ. නමුත් ඒකට සිති දැම්මහම සිති බෝතලය යි කියනවා. පැණි දැම්මොත් පැණි බෝතලය යි කියනවා. කෝපි දැම්මොත් කෝපි බෝතලය යි කියනවා. වතුර දැම්මොත් වතුර බෝතලය යි කියනවා. අර එකතුවෙව්වි දේ නමින් අර බෝතලය නම් කරනවා.

ඒ වාගේ මේ සිත කියන එක ස්වභාවයෙන් ම පිරිසිදු දෙයක්. නමුත් ඒ හිතේ අකුසල හටගත්තහම අකුසල සිත කියලා කියනවා. එතකොට ඒ අකුසල් සිත් ම, අකුසල් සිත් තුළ වඩාත් ප්‍රකටවෙන එක අනුව ලෝභ මූල සිත්, ද්වේශ මූල සිත්, මෝහ මූල සිත් කියලා බෙදනවා. දැන් අපට අකුසල ධර්ම සිතක ගොඩක් හටගත්තත්, අර ලෝභය හටගත්තහම අනික් එකක්වත් පෙනෙන්නේ නැතුව, ලෝභය ම අපට ප්‍රකටවෙනවා. ද්වේශය හටගත්තත් ඒ තරහ ම අපට හොඳට කැපිලා පෙනෙනවා. ඒ හේතුව ඒවා ඉතා බලවත් නිසා යි.

අනික් ධර්ම මැඩගෙන තමන්ගේ යටතේ පවත්වාගන්නා වගේ ස්වභාවයක් ඒ ධර්මවල තියෙනවා.

එතකොට ඔබ සාමාන්‍යයෙන් අහලා තියෙනවා. නැවත මතක් කරන්නේ. මේ අකුසල ධර්මයෝ කියලා ම කොටස්, ධර්ම දාහතරක් තියෙනවා. ඒ දාහතර මෝහය, අහිරිකය, අනොත්තප්පය, උද්ධව්වය කියලා ධර්ම හතරක් තියෙනවා. ඒවා හැම අකුසලයක ම උපදිනවා. මෝහය, අහිරිකය කියන්නේ පවට ලජ්ජා නැතිකම යි. අනොත්තප්පය කියන්නේ පවට බය නැතිකම යි. උද්ධව්වය කියන්නේ නොසන්සුන් කම, විසිරුණුකම කියනවා. මේ මෝහය, අහිරිකය, උද්ධව්වය, අනොත්තප්පය කියන ධර්ම ටික කොයි අකුසලයක් හටගත්තත්, ඒ ධර්ම ටික උපදිනවා.

ඒ වාගේ ම ලෝභ, දිට්ඨි, මාන, කියලා ලෝභය සමග උපදින අකුසල් ටිකක් තියෙනවා. ලෝභය කියන එක අකුසල ධර්මය. දිට්ඨිය මානය. මේ දිට්ඨි මාන කියන ඒවා උපදිනවා නම් ලෝභය සමග ම යි උපදින්නේ.

ඊට පස්සේ ද්වේශය සමග ම උපදින ධර්ම ටික ද්වේශ, ඉස්සා, මච්චරිය, කුක්කුච්චය කියලා. දෝෂ චතුක්කය කියලා ඔබ අහලා ඇති. ඊර්ශ්‍යාව, මච්ඡරිය, කුකුස. කුකුස කියලා කියන්නේ පසුතැවිල්ල කියන එක යි. අපි පසුතැවෙනවා. එතකොට අන්න ඒවාත් ද්වේශයත් සමග ම යි උපදින්නේ. තනිව උපදින්නේ නැහැ ඒවා. ඒවාට ද්වේශ චතුක්කය කියලා කියනවා.

ඊට පස්සේ ටීන, මිද්ධ, විචිකිච්ඡාව, මේවා යේ ඒ ඒ අවස්ථාවල, ටීන, මිද්ධ කියන ඒවා ලෝභ මූල සිත්වල පමණයි හටගන්නේ. මේ විදියට මේ අකුසල, ඒකාන්ත

අකුසල කියන ඔය ධර්ම දාහතර ඒ අකුසලයන් සමග ම විතරයි උපදින්නේ. නමුත් ඒ අකුසල දාහතර එකට උපදින්නෙත් නෑ. ඒ වාගේ ම එකට උපදින ධර්ම තියෙනවා. ඒ වාගේ ම මේ අකුසල ධර්ම ඒ අකුසල ඒ ඒකාන්ත අකුසල ධර්ම විතරක් එකට උපදින්නේ නැහැ. ඒවා උපදින්න අර කියන වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරය, විඤ්ඤාණය මේවා උපයෝගීවෙනවා. එතකොට අන්න ඒ නිසා මේ ස්වභාවයෙන් ම පිරිසිදු සිත, විඤ්ඤාණය කියන සිත, අර ලෝභයත් සමග යෙදුනොත්, ලෝභ මූල අකුසල චිත්තය කියලා කියනවා.

ඒ විදියම තමයි මේ අකුසල සිත් ගත්තහම, අකුසල නිර්දේශය ගත්තහම, ඒ අකුසල නිර්දේශයෙන් අකුසල ධර්ම දොළහක් ගැන සඳහන් වෙනවා, ඔබ දන්නවා. ඒ ප්‍රධාන වශයෙන්. අනිත් ඒ අකුසල ධර්ම දොළහට සියල්ල ම දාන්න පුළුවන්. ඉතින් ඒ අකුසල ධර්ම දොළහ හොඳට අපි ඉගෙනගත්තොත්, අපේ ජීවිතයට ගොඩක් ප්‍රයෝජනවත්. ඇයි හේතුව? මේ අපව දුකට පත්කරන, කෙලෙසන, කම් රැස්වන, සතර අපායේ උපද්දවන්නේ, යම් තාක් සත්ත්වයෙක් කොයි තැන හිටියත්, කුමන ආකාරයේ සත්ත්වයෙක් වුනත්, යම් තැනක දුකක් උපද්දවනවා නම්, අකුසල කම්යක් රැස්කරවනවා නම්, මේ දොළහෙන් එකකින් ම යි. වෙන අය අපට මේ වෙන අකුසල ධර්ම කියලා වෙන කොටසක් නෑ. ඒ නිසා සියලු අකුසලයෝ මේ සිත් දොළහට දාන්න පුළුවන්.

දැන් ලෝභ මූල සිත ගත්තොත්, ඒ ලෝභය නානත්වයක් තියෙන්න පුළුවන්. අරමුණුවල නානත්වයක් තියෙන්න පුළුවන්. කෙන කෙනාට ලෝභය ඇතිවන ආකාරයේ වෙනස්කම් වෙන්න පුළුවන්. නමුත් කොයි ආකාරයෙන්

හටගත්තත්, ඒ සිත ලෝභමූල සිතක් ම යි කියලා ඒ විදියට අපට මේ අකුසල් සිත් දෙළහ ඉගෙනගන්නට වටිනවා. ප්‍රයෝජනවත්. ඒවා අපගේ ජීවිතය තුළින් දකින එක වටිනවා.

ඒ අනුව අපි පටිච්චසමුප්පාදයේ කතාකරමු. බුදුරජාණන් වහන්සේ අකුසල නිර්දේසය තමයි පළමුව පටන්ගන්නේ. ඒ අකුසල් සිත් දොළහෙන් ලෝභමූල සිත් අටක් තියෙනවා. ලෝභය මුල්වෙලා හටගන්නා සිත් අටක් තියෙනවා. එතකොට ඒ සිත් නම්කරන්නේ සෝමනස්සසහගත දිට්ඨිගතසම්පයුත්ත අසංකාරික සිත කියලා තමයි කෙටියෙන් අපි ඒ සිත විග්‍රහකරන්නේ.

ඒ වාගේ ම ඒවා ඊට පස්සේ බෙදනවා ඒ සිත් අට සෝමනස්සසහගත, උපේක්‍ෂාසහගත කියලා සෝමනස්සසහගත සතුටින් අති ප්‍රීතියෙන් සතුටින් කරන අකුසල් තියෙනවා. ඒ සෝමනස්සසහගත සිත් හතරක් තියෙනවා. උපේක්‍ෂා සහගත සිත් හතර ක් තියෙනවා. ඒ හතර ම දිට්ඨියෙන් යුක්තවත් කරනවා. දිට්ඨිය නැතුවත් කරනවා. දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත කියලා කියන්නේ, මෙතැන දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත, සෝමනස්සසහගත දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත.

අපි සිත අරගෙන ම විස්තර කරමු. මෙතැන දැන් මම සිත් අටක් තියෙනවා කියලා කිව්වා ලෝභමූල සිත්. පළවෙනි සිත තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ මාතෘකා කරන්නේ. කතමේ ධම්මා අකුසලා කියලා: කවර ධර්මයෝ අකුසල් ද? කියලා ප්‍රශ්නයක් වශයෙන් අහනවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රශ්න ඇසීම නොයෙක් ආකාර ගන්නවා. ඒ අනුව මේ යමක් නො දන්නා දෙයක් කියලා

දෙන්න ගියාම ත් උන්වහන්සේ ප්‍රශ්න වශයෙන් අහලා, මහණෙනි කවර ධර්මයෝ අකුසල් ද? කියලා මේ විදියට අහන්නේ. ඔබ අහලා ඇති වතකාරො මේ හිකබ්බෙ සතිපට්ඨානා. කතමෙ වත්තාරො? කවර හතරක් ද? දැන් අපට උත්තර දෙන්න නෙවෙයි ඒ ප්‍රශ්නය අහන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේම විස්තරකිරීම සඳහායි ඒ ප්‍රශ්නයක් වශයෙන් අහන්නේ.

ඒ වගේ කතමෙ ධර්මා අකුසලා: කියලා කවර ධර්මයෝ අකුසල් ද? එතකොට ධර්ම කියනකොට ම එතැන සත්ත්ව පුද්ගලභාවයෙන් තොරව, ධර්ම හැටියට තමයි එතැන විග්‍රහ කරන්නේ. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සිත විස්තර කරනවා, සිත විස්තර කරන්නේ. යස්මිං සමයෙ - යම් සමයක අකුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති - අකුසල සිතක් උපදී ද සොමනස්සසහගතං දිඨ්ඨිගතසමපයුතතං රූපාරම්මණං වා සද්දාරම්මණං වා ගන්ධාරම්මණං වා රසාරම්මණං වා ථොට්ඨබ්බාරම්මණං වා ධම්මාරම්මණං වා යං යං වා පනාරම්භ තසමිං සමයෙ අවිජජාපච්චයා සංඛාරො, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං - කියලා මෙන්න මේ පටිච්චසමුප්පාදය පෙන්නනවා.

එතකොට යම් අකුසල් සිතක් රූපාරම්මණයක් රූපයක් අරමුණුකරගෙන, හෝ සද්දයක් අරමුණු කරගෙන හෝ ගන්ධයක්, රසයක්, ථොට්ඨබ්බයක් - ථොට්ඨබ්බ කියන්නේ කයට ස්පර්ශී වෙනකොට පට්ඨි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, ධම්මාරම්මණයක් හෝ යම් යම් අරමුණක්, මීට නො කියන ලද යම් අරමුණක් හෝ අරමුණු කරගෙන මේ සොමනස්සසහගත, සතුටු ප්‍රීතිය සහිත, සතුට සහිත, දිට්ඨියෙන් යුක්ත අකුසල සිතක් උපදී ද, එතකොට මේ

රූපාමිමණ, සද්දාරමිමණ කියනකොට මෙනැන මේ වර්තමාණ රූපය ම නෙවෙයි ගන්නේ. මේ අකුසල සිත උපදිනකොට ඒක අතීත රූපය, අනාගත රූපය, වර්තමාන රූපය කියන ආරම්භණය, අතීත රූපාරම්භණයක් වෙන්නත් පුළුවන්. එතකොට සද්දයක් කියන එකත් එහෙම යි.

එතකොට කුමන හෝ දෙයක් අරමුණුවෙලා තමයි අපට මේ සිත උපදින්නේ. ආරම්භණයක් නැතුව සිත උපදින්නේ නැහැ. එතකොට ඒ අරමුණේ එල්බ්ලා සතුටු සිත ඇතුව, සතුටින් යුක්තව, සෝමනස්ස සහගත, දැන් අපට ලෝභමූල සිතකම ඒ සෝමනස්සය තියෙනවා. හැබැයි, හැම ලෝභ සිතක ම සෝමනස්සය නෑ. දැන් සමහරවිට අපි ලස්සන දෙයක් දැක්කහම, ස්ත්‍රියක්, පුරුෂයෙක් වෙන්න පුළුවන්. ලස්සන, වෙනත් ද්‍රව්‍යයක් වෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේ දේක දී අපට මැණිකක්, මුදල් ටිකක්, මෙහෙම දකිනකොට, ඒකේ සතුට එක්ක තමයි ඒ ලෝභය හටගන්නේ. එතකොට අපට දකින්න තියෙන රූපය, ඒ ආරම්භණය, ස්ත්‍රිය හෝ පුරුෂයා හෝ මොනවා හරි, වස්තුව හරි, ඒක තමයි රූපාරම්භණය වෙන්නේ.

එතකොට ඒක අරමුණුවෙලා, සතුටු සිතින් යුතු දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත, දිට්ඨිය කියලා මෙනැන කිව්වහම එතකොට අපි වැරැදි දෘෂ්ඨි, අපි දැන් අසද්ධමීය ශ්‍රවණය කිරීම, කියන මේ දේවල් ඇහීම වශයෙන් අසත්පුරුෂයන් දැකීම, පාපමිත්‍රයන් දැකීම, මේ දේවල් අපි හොඳ හැටියට සලකලා ඒවා අපි සතුටෙන් ඒ දේවල්වල නියැලෙනවා.

ඊට පස්සේ අපි ඒ වගේ ම දැන් අර මිඝථ්‍යාදෘෂ්ඨිය ගත්තහම කුසල් අකුසල්වල විපාක නෑ, ඔය දන් දෙන ඒවාගේ වැඩක් නෑ, ඒ ශ්‍රමණ බමුණන් ලෝකයේ නෑ. ඕපපාතික සත්ත්වයන්

ලෝකයේ නැ. මේ ආදී වශයෙන් අර නියත මිත්‍යාදෘෂ්ටිය තියෙන්නේ. ඉතින් අන්න ඒවාගේ දෘෂ්ටියට පත්වෙලා.

අපි යම් උදාහරණයක් වශයෙන් අපි කියමුකො, අපි “අර වැඩිපුර තියෙන කෙනෙකුගෙන් ඒ ඉතින් ගත්තාට කමක් නැහැ. ඒවා අරගෙන අසරන අයට බෙදලා දෙන එක හොඳ යි. වැඩිපුර තියෙන අයගෙන් අරගෙන. ඊට පස්සේ අපට මේ සත්ත්වයෝ ඉන්නේ අපේ ප්‍රයෝනයට යි. ඒ නිසා උන් ආහාරයට ගත්තාට කමක් නැහැ.” ඔය වාගේ දෘෂ්ටී අරගෙන, අපි අකුසල් සිත් උපදවාගන්නවා. එතකොට ඒ වැරදි කාම සේවනය ඒ වගේ ම අනුන්ගේ සොරකම් කිරීම, බොරු කීම ආදී මේ අකුසල කම් පටන් මේ විදියට සිද්ධවෙනවා.

එතකොට මේ බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ විදියට සෝමනස්ස, සතුවින් යුක්තව ද අකුසල් කරනවා. උපේක්ෂාවෙනුත් අකුසල් කරනවා. ඒ හිත් දෙක ද එතකොට දිට්ඨියෙන් යුක්තවත් වෙනවා. දිට්ඨිය නැතුවත් වෙනවා. අපි දැන් සාමාන්‍යයෙන් අපි අතිනුත් අකුසල් වෙනවා නේ. ධර්ම දන්නා අය තුළත් අකුසල් වෙනවා. අප තුළ ලෝභය හටගන්නවා. ද්වේශය හටගන්නවා. හැබැයි අපට දිට්ඨිය නැහැ. නමුත් ඒවාට කියන්නේ දිට්ඨි විජ්ජයුක්ත කියලා. සෝමනස්සසහගත කියලා කියන්නේ සතුවින් යුක්තව, එයින් යුක්තව, ඒ ධර්මයත් සමග සෝමනස්සයෙන් සම්ප්‍රයුක්තව, යුක්තව තමයි හටගන්නේ.

දිට්ඨිගතසම්ප්‍රයුක්ත කියන්නෙන් ඒ වගේ. එතකොට දිට්ඨිගතසම්ප්‍රයුක්ත කියලා කියන්නේ දිට්ඨිය කියන එක තුළ ඉඳලා ඒකට අනුගතවෙලා, එහි ගැලිලා තමයි උපදින්නේ. දිට්ඨිගතසම්ප්‍රයුක්තව. එතකොට ඒ හිත ඔය විදියට තමයි හටගන්නේ.

එතකොට මේ තව තියෙනවා අපට සසංකාරික, අසංකාරික කියලා බෙදනවා. ඒ කියන්නේ අපි උත්සාහයෙන් කල්පනා කරලා, එක්කෝ තව කෙනෙකුගේ උත්සාහයකින් මේ සිත් උපදවාගන්නවා. තව කෙනෙක් අපට හිතට එක එක දේවල් දීලා අපේ සිතේ අකුසල් සිත් උපද්දවනවා. තව කෙනෙකුගේ දොස් ඇවිල්ලා කියනවා. එතකොට අපටත් ඒ පුද්ගලයා කෙරෙහි තරහා එනවා. නො උපන් අකුසලය ඉපද්දනා. ඒත් ඒ උත්සාහයකින් අපට. සමහර දේවල් තියෙනවා, උත්සාහයක් නැතුව ම පුරුද්දට වගේ උපදිනවා. කෙනෙක් දැකපු ගමන් ස්වභාවයෙන් ම තරහා යනවා. ඒ පුරුද්ද නිසා හෝ ඒවාට කියනවා අසංකාරික කියලා. උත්සාහයෙන් ඇතිකරගන්නා ඒවාට සසංකාරික කියලා කියනවා. එතකොට එහෙම මේ අකුසල් සිත් දොළහම ඔය විදියට බෙදනවා. ඒ ඉතින් ලෝභ මූල සිත් අට අර ද්වේෂ මූල සිත් මෝහ මූල සිත්වලට වැඩිය ප්‍රබේධ විදියට මෙතැන ටිකක් විස්තර වශයෙන් පෙන්නනවා.

එතකොට අපි දැන් කතා කරන්නේ මේ පළවෙනි මහා අකුසල් සිත හටගන්නේ කොහොම ද කියලා. දැන් අපට ලෝභයක් හටගන්නකොට ඒක දැන් අපට ලෝභමූල සිතක් තමයි ඉපදුනේ. මට ආශාවක් ඇතිවුනා කියලා කියනවා. මට තණ්හාවක් ඇතිවුනා. දැන් අපි ඇතැම් දේවල් අපි හොයාගෙන යනවා. ඒවා ආශාවෙන් අල්ලාගන්නවා.

දැන් ඒ අකුසල් සිතක් තමයි ඉපදුනේ. දැන් අපි ඒ පුද්ගලභාවයෙන් ගත්තාට, සිතේ මේ වාගේ අකුසල ධර්ම ටිකක් හටගත්ත හින්දා, ඒ ස්වභාවයන් දැනෙනවා අපට. එතකොට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරා මේ අකුසල සිත හටගත්තේ කොහොම ද කියලා යි මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ විස්තර කරන්නේ. ඒක වැදගත්.

දැන් අපට මේ අකුසල් සිත් හටගන්නා ක්‍රම නොයෙක් ආකාරයෙන් පෙන්වන්න පුළුවන්.

- අපේ පෙර තණ්හාව නිසා මේ අකුසල් හටගන්නවා කියලා අපි කියනවා.
- ඒ වාගේ ම අයෝනිසෝමනසිකාරය නිසා මේ අකුසල් හටගන්නවා කියලා කියනවා.
- රූපයක් දැක්කහම ඒ කෙරෙහි අපි ඇතිකරගත්තු වැරදි වැටුහීම නිසා අපි අකුසලය හටගන්නවා කියලා කියනවා.

ඒ විදියට මේ අකුසල හටගන්න විවිධ හේතු අපට විස්තර කරනවා. ඒ හේතු අතර බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්වන එක හේතුවක් තමයි, මේ අකුසල සිත හටගන්නේ මෙන්න මෙහෙම යි. කොහොම ද? මේ කියන රූපයක් හෝ සද්දයක් හෝ ගන්ධයක් හෝ රසයක් හෝ පොට්ඨබ්බාරම්මණයක් හෝ ධම්මාරම්මණයක් හෝ අරමුණු වෙලා, යමක් යමක් අරමුණුවෙලා, මේ හිත හට ගැනීම යි. ඒ හිත හටගන්නකොට මෙන්න මේ ධර්ම ටික තිබුණා. එහෙම නැතිනම් මේ විදියට යි සිත හටගත්තේ කියලා යි ඒ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් අපට පෙන්වන්නේ.

එතකොට කියනවා තස්මිං සමයෙ - ඒ හිත හටගන්නා මොහොතේ තස්මිං සමයෙ - ඒ මොහොතේ තස්මිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරො, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡට්ඨායකතං, ඡට්ඨායකතපච්චයා එස්සො, එස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා

ජරාමරණං, එවමෙතසසකෙවලසස දුක්ඛකඛන්ධසස සමුදයො හොති. ඔන්න දුක්ඛ හටගත්තේ. ඒ දුක්ඛ හටගත්තේ කොහොම ද? අවිද්‍යාව නිසා සංඛාර වෙලා, සංඛාරය විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යාවෙලා, විඤ්ඤාණය නාමයට ප්‍රත්‍යාවෙලා. නාමය ඡට්ඨායතනයට, මනායතනයට ප්‍රත්‍යාවෙලා, මෙතැන මනායතනය යි, ඡට්ඨායතනය හැටියට ගත්තේ. එතකොට ඒ මනායතනය ස්පඨියට ප්‍රත්‍යාවෙලා. ස්පඨිය නිසා වේදනාව ඇතිවෙලා. වේදනාව නිසා තණ්හාව, තණ්හාව නිසා උපාදානය, මෙන්න මේ විදියට තමයි මේ දුක්ගොඩ හටගත්තේ. මේ ස්කන්ධයෝ හටගත්තේ මෙන්න මේ විදියට යි කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නනවා.

එතකොට අපි ධර්ම ගත්තත්, ඒ මොහොතේ හිත හටගන්නකොට ඒ හිත ඇතුළේ තිබුනා මෙන්න මෙහෙම ධර්ම ටිකක්. මොනවා ද? අවිද්‍යාව තිබුනා, සංඛාරය තිබුනා, විඤ්ඤාණය තිබුනා, නාමධර්මයෝ තිබුනා, ඡට්ඨායතනය තිබුනා, ස්පඨිය තිබුනා, වේදනාව තිබුනා, තණ්හාව තිබුනා, කියලා මේ ධර්ම ටික පෙන්නනවා. එතකොට ඒ මේ ප්‍රත්‍යාවලින්. හේතු ප්‍රත්‍යය, සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය, අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යය කියලා මේ ප්‍රත්‍යාවලින් පෙන්නන්නේ මේ අවිජ්ජාව සංඛාරයට කියලා මේ පෙන්නන්නේ ධර්ම ටික විතර යි නේ.

නමුත් ඒවා ප්‍රත්‍යාවෙච්චි ප්‍රත්‍යාකාරය, ප්‍රත්‍යාවෙච්චි ආකාරය තමයි පෙන්නන්නේ, අවිද්‍යාව හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යවුනා, සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යවුනා, අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යවුනා. මේ විදියට අවිද්‍යාව සංඛාරය උපද්දවන්න ඔවුනොවුනට උපකාර කිරීමි වශයෙන් ද ප්‍රත්‍යාවෙලා තමයි සංඛාරය හටගත්තේ. සම්ප්‍රයුක්තවෙලා, එකට ගැටිලා තමයි මේ සංඛාරය හටගත්තේ. ප්‍රධාන මූලභාවයෙන්,

ප්‍රධානභාවයෙන් අවිද්‍යාව කියන එකට ප්‍රධාන හේතුවක් වෙලා තමයි මේ සංඛාරය හටගත්තේ කියලා අපට ප්‍රත්‍යාවෙන ආකාරය අරගෙන තමයි විස්තර කරන්නේ.

එතකොට පළමුවෙන් ම මේ අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරය කියලා ප්‍රත්‍ය වතුෂ්කයෙන් ප්‍රත්‍යාකාරයෙන් විස්තර කරනවා. ඊට පස්සේ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරො අවිජ්ජා හෙතුකං කියලා හේතුව අරගෙන. ඊට පස්සේ සම්ප්‍රසුක්ත. අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා, අවිජ්ජා සම්ප්‍රසුක්තං කියලා මේ විදියට අර ප්‍රත්‍යභාවයන් අරගෙන මේ සිත විස්තර කරනවා. ඉතින් ඒ විදියට තමයි විස්තර කරන්නේ.

එතකොට මේ හිත ගත්තහම එක හිතක් අරගෙන, මේ හිත අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියලා එක පාරක් විස්තර කරනවා. ඒ විස්තර කරන්නේ මේ න්‍යායයන් හතරටම. අර න්‍යායයන් කිව්වේ මොනවා ද? විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා ඡයායතනං, නාමපච්චයා එසෙසා කියලා ඒ න්‍යායයන් හතරට විස්තර කරනවා.

ඊට පස්සේ අර මානිකාවලින් එක එක අරගෙන මේ හිත හටගන්න පුළුවන් අවිජ්ජා පච්චයෙන්. සංඛාර පච්චයෙනුත් අවිද්‍යා වෙලා මේ හිත හටගන්න පුළුවන්. විඤ්ඤාණ ප්‍රත්‍යයෙනුත් අවිද්‍යා වෙලා මේ හිත හටගන්න පුළුවන්. නාම ප්‍රත්‍යයෙනුත් අවිද්‍යා වෙලා මේ හිත හටගන්න පුළුවන් කියලා, මේ නය ක්‍රම නවයෙන් ම මේක විස්තර කරනවා.

එතකොට මේ හතර, අර මුලින් කියපු නය පදනම් කර ගත්තහම නය නවයක් තියෙනවා. එතකොට නය තිස්හයක් වෙනවා. හතරවරක් නවය තිස්හය යි.

ඒ විදියට න්‍යායයන්වලින් මොකද මේක හටගන්න පුළුවන් ආකාර. ඊට පස්සේ ඒ නය තිස්තය ගත්තහම නැවත හතරකින් මොනවා ද? ප්‍රත්‍ය හතරෙහුත්, ගුණ වෙන්න එපායැ. මොනවා ද? ප්‍රත්‍ය චතුෂ්කය, හේතු චතුෂ්කය, අඤ්ඤාමඤ්ඤාචතුෂ්කය, කියලා මේ චතුෂ්ක හතරේම දුවනවා. මේ නය එකසිය හතළිස්හතරක් (144) වෙනවා. එතකොට මේ සිත, මේ පළවෙනි අකුසල් සිත, එකසියහතළිස්හතර නය ක්‍රමයකට මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ පෙන්නලා දෙනවා. එතකොට මේ හිත හටගන්න පුළුවන් ආකාර. ප්‍රබේධ තමයි ඒ මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ පෙන්නුවේ.

ඉතින් එතකොට මේ පළවෙනි න්‍යාය ක්‍රමයට තමයි මේ හිත ඉස්සරෝම විස්තර කරන්නේ. විස්තර කරලා එසමයෙහි කියලා මේ තියෙන ධර්ම ටික පෙන්නනවා. ඔන්න දැන් හිත විස්තර කරා. මේ හිත හටගන්නේ. එතකොට මෙතැන තියෙනවා දුක යි, සමුදය යි දෙකම. දුක හැටියට මේ හටගන්නා ස්කන්ධ ටික, දුක්ඛස්ඛන්ධය හැටියට පෙන්නන්න පුළුවන්. ඒ ස්කන්ධ තුළ ම තියෙන අවිද්‍යාව, එතකොට ඒ සංඛාරය, සංඛාරය තුළ තියෙන අකුසල ධර්ම. එතකොට මේවා ටික දුකට හේතුව හැටියට පෙන්නන්න පුළුවන්. දුක යි සමුදය යි දෙක ම මේ සත්‍ය දෙකක් මේ හිත හටගන්න මොහොතේ දී තිබුණා. එතකොට ඒ නිසා තමයි බුදුරජාණන් වහන්සේ අන්තිමේට පෙන්නුවේ මේ ජාති ජරා ආදිය පෙන්නලා එවමෙතසස කෙවලසස දුක්ඛකන්ධසස සමුදයො හොති කියලා. මේ විදියට මේ දුක් ගොඩ, දුක් රාශිය උපදිනවා කියලා මේ හිතක් අරගෙන, වර්තමාණ හිතක් අරගෙන මේ පෙන්නුවේ. එතකොට ඒ මොහොතේ, ඒ හිත හටගන්නා මොහොතේ තියෙන ධර්ම ටික තමයි එතැන දී අපි බැලුවේ.

ඊට පස්සේ ඔන්න ඔය විදියට මේ හිත පෙන්නලා, මේ හිත හටගන්න පුළුවන් හය ආකාරයට රූපාරම්මණයක, සද්දාරම්මණයක්, ගන්ධාරම්මණයක් ආදී වශයෙන් හටගන්න පුළුවන්. ඒ අපට ඕනෑ නම් මේ වාගේ තව න්‍යායයන් බෙදන්නත් පුළුවන්. රූපාරම්මණයක් අරමුණුවෙලා මේ සද්දාරම්මණයක්, පොට්ඨබ්බාරම්මණය ක්, ධම්මාරම්මණයක්, ඊට පස්සේ අතීත අරමුණක්, අනාගත අරමුණු වෙලත් හටගන්න පුළුවන්.

එතකොට බලන්න, මේ මෝඩකම කියන එක, අකුසල කියන එක හටගන්න කොයිතරම් දේවල් තියෙනවා ද. අපට දැන් මේ වතීම්මාණ රූපය අරමුණුවෙලා හිත හටගත්තේ නැත්නම්, අතීතය අපට දැඩිව උපාදානය වෙච්චි එකක් සිහිවෙනකොට, ආපහු අවිද්‍යාව ඇතිවෙන්න පුළුවන් කියලා මේ විදියට මේ අපේ මෝඩකම, කෙලෙස් හටගන්න පුළුවන් ආකාර බොහෝ යි.

ඉතින් ඒ අනුව දැන් මේ හිත විස්තර කරලා ඒ හිතේ තියෙන ධර්ම වෙන වෙන ම පෙන්නනවා.

371. තඤ්ඤානුස්මිත අවිජ්ජා - දැන් අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා කියලා අංග ටික පෙන්නලා තව **තඤ්ඤානුස්මිත අවිජ්ජා**: එකල්හි, එහිදී අවිද්‍යාව කිව්වේ මොකක් ද? එහි දී සංඛාරය කිව්වේ මොකක් ද? අන්න ඒවාගෙන් තමයි අපි මේ දහම් පරියාය ධර්මානුකූලව විස්තර කරන්නේ. එහෙම නැතිනම් මේවාට අපට පෞද්ගලික අර්ථ දෙන්න වෙනවා නේ.

ඒ නිසා මේවා මේ ඊට පස්සේ **තඤ්ඤානුස්මිත අවිජ්ජා**: - අවිජ්ජාව කියන්නේ මොකක් ද? ඊට පස්සේ ඡට්ඨායතන කියන්නේ මොකක් ද? කියලා මෙතැන පෙන්නනවා. අන්න

ඒ අනුව තමයි මේ ඡට්ඨායනන කියන පදය පිළිබඳවත් අපි අපි දෙන්නේ. මේකට ඊට පස්සේ මේකට අඬකථාව වෙනම විස්තර කරනවා. ඊට පස්සේ මේකට ටිකාව විස්තර කරනවා. එතකොට මේකේ ත් තේරෙන්නේ නැති තැන් අඬකථාවෙන් පැහැදිලිකරනවා. අඬකතාවෙන් තේරෙන්නේ නැති තැන් ටිකාවෙන් පැහැදිලිකරනවා.

එතකොට මේ වාගේ මේ අපේ තථාගත දේශනාව පදනම් කරගෙන මේ වාගේ ආවාය්‍යී පරම්පරාවෙන් මේ විදියට අපට ධර්මය පැමිණිලා තියෙන්නේ.

ඒ අනුව තත්‍ව කතමා අවිජජා: යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අසම්බොධො අපපට්ඨෙධො අසඛගාහණං අපරියොගාහණං අසම්පෙකඛණං අපච්චවෙකඛණං අපච්චකඛමමං දුම්මෙජ්ඣං ඛාලං අසම්පජ්ඤාඤං මොහො පමොහො සම්මොහො අවිජජා අවිජ්ජොසො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරිවුට්ඨානං අවිජ්ජාලභිග්ගි මොහො අකුසලමූලං අයං චුච්චති අවිජ්ජා. කියලා මේ විදියට මේ අවිද්‍යාව කිව්වේ මොකක් ද එතන? දැන් සාමාන්‍යයෙන් අපි අවිද්‍යාව කිව්වේ මොකක් ද කියලා අපි අර සරල සංග්‍රහ ග්‍රන්ථවල තියෙන්නේ විස්තරයක් නෙවෙයි. මේ එක ම පදය පිළිබඳව බුදුරජාණන් වහන්සේ දිගහරින ක්‍රමයක් තියෙන්නේ.

දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ යමක් විස්තර කරන්න ගියාම ක්‍රම කීපයක් පාවිච්චිකරනවා. එතකොට අට්ඨකථාවේ මේ ගැන විස්තරයක් කරනවා. මේ පද විස්තර කරන්න ගියහම බුදුරජාණන් වහන්සේ

- ව්‍යඤ්ජන ක්‍රමය යොදාගන්නා.

- ඊට පස්සේ උපසඨි ක්‍රමය හා
- අර්ථ ක්‍රමය කියලා ක්‍රම පදනම් කරගෙන මේ ධර්මය විස්තර කරනවා.

ඇත් උදාහරණයක් : ව්‍යඤ්ජන කියලා කිව්වේ, ඔයිට ඉස්සෙල්ලාත් අපි කතාකරා. එක වචනය කිහිප ආකාරයකින් කියනවා. එස්සො, චුසනා, සම්චුසනා, සම්චුසිතත්තං කියලා කිව්වහම ස්පඨියක්, ස්පඨි කරන බවක්, ස්පඨි කරන අයුරක් කියලා මේ විදියට විස්තර කරනකොට මේ එක ම දේ මේ වෙනත්, වෙනත් නම්වලින්, එකම ව්‍යඤ්ජනය වෙනස්, වෙනස් විදියට කියනවා. එතකොට ඒ එක ම ධර්මය තමයි විවිධ නම්වලින් දේශනා කෙරේ.

ඒ වගේ ම දල්ලිකරන විදියටත් බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ පද යොදාගන්නවා. භාෂාව යොදාගන්නවා. දල්ලිකරන කියලා කියන්නේ ඇත් අපි එකම දේ නැවත නැවත කියනවා. ඒක අවධාරනය කිරීම සඳහා. ඇත් අපි උදාහරණයක් වශයෙන් ගත්තොත් අපි කාට හරි සපීයෙක් වගේ ඇක්කොත් අපි “සපීයෙක් සපීයෙක් සපීයෙක්” කියලා අපි කියනවා. ඒක අර ඒ වාගේ දෙයක් කිව්වහම ඒක නැවත ඒ වචනය කියන්නේ ඇඩ්ව අවධාරනය කරන්න යි. නිකම් “සපීයෙක්” කිව්වහම ඒකේ එව්වර ඇනෙන්නේ නැහැ. “සපීයෙක් සපීයෙක් සපීයෙක්” කියලා අපි එහෙම කියනකොට අපට ඇඩ්ව ඇනෙනවා. ඒ වාගේ දේවල් “එපා එපා එපා” කියලා අන්න එහෙම ඒ එකම වචනය කියන්නේ ඒක ඇඩ් කරන්න යි.

ඒ වාගේ ඇතැම් දේවල් බුදුරජාණන් වහන්සේ භාෂාව, ඒ අර්ථය සත්ත්වයන්ට දෙන්න අවධාරනය වෙන්න, ඒ වාගේ භාෂාව අලංකරණය කිරීමට, ඒ වාගේ ම දේශනාව

රුවිකත්වය සඳහා, මේ කොයි දේටත් මේවා උපකාර වෙනවා. ඒ වාගේ ම ඒවාට උපකාරක පද, විශේෂණ පද දීලා තවත් දැන් අඤ්ඤාණං, අදස්සනං දැන් අනභිසමයො, අනනුබොධො, අසම්බොධො කියලා. දැන් උදාහරණයක් වශයෙන් වාරො, විවාරො, අනුවාරො කියලා මේ විදියට උපසගී අථියෙන් අගට යම් යම් උපසගී එකතුකරලාත් මේ පද විස්තර කරනවා.

ඊට පස්සේ අථි වශයෙන් ඒකේ කෘත්‍යයන් වශයෙන් විස්තර කරනවා. අපි කියමු ලෝභය කියලා. ලෝභය ගත්තහම ලෝභය, ඊට පස්සේ තණ්හාව, උපාදානය, කාම උපාදානය, කාමච්ඡදා නිවරණය, කියලා එක ම ලෝභය කෘත්‍ය අනුව විස්තර කරනවා. දැන් ඊට පස්සේ උපාදානය කියන්නේ ඒ ලෝභය ම දැඩිව ගන්න කියන අථියෙන් ඒකට කාම උපාදානය කිව්වා. කාමච්ඡදා නිවරණය, කිව්වේ අපි නිවන අනුරත ආකාරය. වහලා දාන නිසා ඒකට නිවරණය කිව්වා. ඕස, යෝස කියලා කිව්වා. කාම ඕස කියලා කිව්වා. අපට බේරෙන්න බැරුව ගහගෙන යනවා වගේ මේ ලෝභයෙන් කෘත්‍යයක් කරනවා. ඒ වාගේ එහි අථි සලකාගෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ පද විස්තර කරනවා. අන්න එහෙම න්‍යායයකින් තමයි මේ දේවල් බුදුරජාණන් වහන්සේ විස්තර කරලා තියෙන්නේ.

එතකොට මෙනැන අවිද්‍යාව කිව්වේ මොකක් ද? අඤ්ඤාණයක් කියලා කිව්වේ මේ චතුරාර්ය සත්‍යය නො දන්නාබවක්. අනභිසමයො - ඒ කියන්නේ අවබෝධ නො කිරීමක්. අනනුබොධො - ඒ කියන්නේ පිළිවෙළින් අවබෝධ නො කිරීමක්. නො කිරීමක්. අවබෝධ නොකරගැනීමක්. අසම්බොධො - ඒ කියන්නේ අසම්බොධො කියලා කියන්නේ

වැරදි ලෙස අවබෝධකරගැනීමක්. **අප්පට්චෙධො** - ප්‍රතිවේධ
 නො කිරීමක්. **අසඛගාහණං** - ඒ කියන්නේ වැරදි ලෙස
 ගැනීමක්. **අපරියොගාහණං** - කියන්නේ වැරදි ලෙස
 යෝගාහණං කියලා කියන්නේ ඒක අපි වැරදිවට දැඩිව
 අරගෙන ගහගෙන යනවා ඒකේ. **අසම්පෙකඛණං** - **පෙකඛණං**
 කියන්නේ බැලීමක්. අසමව බැලීමක්. වැරදි ලෙස බැලීමක්.
අපච්චවේකඛණං - ඒ කියන්නේ වැරදි ලෙස ප්‍රත්‍යවේක්ෂා
 කිරීම යි. **අපච්චකමමං** - එතකොට අර වැරදි ලෙස ප්‍රත්‍යක්ෂ
 කිරීම යි. මේ අවිද්‍යාව කියන එක මේ විස්තර කරන
 ආකාරය යි. **දුම්මෙජ්ඣං** - **දුම්මෙධං** කියලා කියන්නේ මේධ
 කියන්නේ පිරිසිදුබව යි. **දුම්මෙධං** කියලා කියන්නේ අපිරිසිදු
 බවක්. **බාලාං** - බාල බවක්. **අසම්පජ්ඣාදං** - ඒ කියන්නේ
 සිහි නුවණ නැතිබවක්. **මොහො** - කියලා කියන්නේ මූලා
 වීමක්, **පමොහො** - වෙසෙසින් මූලාවීමක්, **සම්මොහො** -
අවිජ්ජා අවිජ්ජොසො - ඒ කියන්නේ මෝඩකමේ සැඩ
 පහරක් වගේ. මේ විදියට මේ **අවිජ්ජායොගො**
අවිජ්ජානුසයො **අවිජ්ජාපරිවූට්ඨානං** **අවිජ්ජාලභිගි** -
පරිවූට්ඨානං කියන්නේ මෝඩකමේ නො දන්නා කමේ
 හටගැනීමක්. **යෝගය** කියලා කියන්නේ නැවත නැවත
 යෙදීමක්. අනුසයො කියලා කියන්නේ බලවත් ලෙස අපේ
 හිතේ තැන්පත්වෙලා තියෙන, අප්‍රහීණ භාවයෙන්,
 තැන්පත්වෙලා තියෙන. **ලභිගි** කියලා කියන්නේ අපි දැන් අර
 ඒක ගැලවෙන්නේ නැති අකුලලා දැම්මා වගේ අපි ඔය
 ඒකෙන් මිඳෙන්න බැරි ආකාරයෙන් හිරවෙලා. මෝහය
 අකුසල මූලයක්. මේ විදියට මේක තමයි අවිද්‍යාව කියලා
 කිව්වේ.

අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා කියලා කිව්වේ, එතැන අවිද්‍යාව
 කියලා කිව්වේ මොකක් ද? ඒ අකුසල් සිත හටගන්නකොට

තමන් තුළ තිබුණු මේ ධර්මයන් අවබෝධ නො කරගන්නාවක්, වැරදියට ග්‍රහණයකිරීමක්, නුවණින් විමසා නො බැලීමක්, මෝහයක්, බාලබවක්, සිහිනුවණ නැතිකමක්, මූලාවිමක්, මෙන්න මෙක යි අවිද්‍යාව කිව්වේ. කියලා හිතේ තියෙන අර අවිද්‍යාව විස්තරකරනවා.

ඊට පස්සේ අවිජජාපච්චයා සංඛාරා. තථ කතමො අවිජජාපච්චයා සංඛාරො: එතකොට ඒ අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් උපදින සංඛාරය මොකක් ද? යා චේතනා සංඝදේවතනා චේතයිතතතං. අයං චූළවති අවිජජාපච්චයා සංඛාරො. ඒ හිතේ තියෙන චේතනාව යි. සංඝදේවතනාව. ඒ සිතනබව, ඊට පස්සේ සංඝදේවතනා සිතනබවක්. සංඝදේවතයිතතතං. චේතයිතං සිතනබවක්. ඒ කියන්නේ වැරදි ලෙසට සිතනබවක්. සංඛාරය කියලා කියන්නේ චේතනාව නේ. එතකොට මේ අකුසල් සිත් හටගන්නේ නැහැ චේතනාවකින් තොරව. එතකොට චේතනාව සංඛාරය කියලා කිව්වේ මොකක් ද? ඒ අපි වැරදි විදියකට කල්පනාකරන ස්වභාවයට යි.

තථ කතමං සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං: යං චිතතං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනිජ්ඣයං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණකඛණ්ඩො තජජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු ඉදං චූළවති සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං එතැන සංඛාර ප්‍රත්‍යයෙන් උපදින විඤ්ඤාණය කිව්වේ මොකක් ද? මේ කියපු හිත ම, මනස ම, මනායතනය ම, අපි හදයං පණ්ඩරං කියලා කියන්නේ. අපි හදවත කියලා කියන්නේත් හිතට කියනවා නේ අපි මනො මනායතනං මනිජ්ඣයං - මනිජ්ඣයං කියලා කිව්වේ ප්‍රධානභාවය ඊශ්වරභාවය විඤ්ඤාණකඛණ්ඩො එතැන විඤ්ඤාණකඛණ්ඩය. තජජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු,

ඇතුළේ ස්කන්ධ කියලා කිව්වේ රාශි අර්ථයෙන්. ගොඩක් කියලා. මනෝවිශ්ලේෂණශාස්ත්‍රයා කිව්වා. එතකොට ඒ සත්ත්ව පුද්ගලභාවයෙන් තොරව. ස්වභාව අර්ථයෙන්. විශ්ලේෂණශාස්ත්‍රයා එතකොට මේ තර්ජන මනෝවිශ්ලේෂණශාස්ත්‍රයා එතකොට මේ චක්‍රවිශ්ලේෂණ සෝතවිශ්ලේෂණ ගැන නෙවෙයි මෙතැන කිව්වේ.

එහෙනම් මේ මනෝවිශ්ලේෂණය ගැන යි අකුසල සිත හටගන්නාකොට, ඒ අකුසල සිත හටගන්නාකොට, ඒ වෙලාවේ හිත වශයෙන් ගත්තේ මෙන්න මේ කියන මනෝවිශ්ලේෂණ ධාතුව යි. ඒකට ම මනෝ මානසං හදයං පඬුරං විශ්ලේෂණකඛ්‍යො කියලා කොයි දේ කිව්වත් මේ හිත ගැන යි මේ කිව්වේ. එතකොට ඔය හිත නම්කරන්න පුළුවන් ආකාර තමයි ඔය විස්තර කරේ.

තථ කතමා විශ්ලේෂණපච්චයා නාමං - ඒ විශ්ලේෂණ ප්‍රත්‍යයෙන් නාම නේ. අර එක න්‍යායයක නේ විස්තර කරන්නේ. නාම කිව්වේ මොනවා ද? ඒ හිත වඩාගන්නකොට ඒ හිතේ තිබුණ නාමධර්මය. වේදනාකඛ්‍යො සංකෘතකඛ්‍යො සංඛාරකඛ්‍යො ඉදං චූච්චති විශ්ලේෂණපච්චයා නාමං.

එතකොට වේදනාව, සංඥාව, සංඛාරස්කන්ධයේ කියනකොට එතෙත්ට අපි ගන්නේ, ඒ අකුසල් සිත හටගන්නකොට ඒ හිතේ තිබුණු ධර්ම ටික විතර යි. නැත්නම් සංඛාරස්කන්ධය කිව්වහම අපි දන්නවා මේ චෛතසික ධර්මවලින් සංස්කාර ස්කන්ධ කිව්වහම ඒ ඒ චෛතසික ධර්ම පණහක් ම ඇතුළත්වෙනවා ස්කන්ධ විදියට ගත්තොත්. වේදනා සංඥා ඇරුණහම ඉතිරි චෛතසික පණහම සංස්කාරස්කන්ධ යි.

නමුත් අපි මේ හිත ගන්නකොට ඒ කුසල් වෛතසික ගන්නේ නැහැ. ඒ හිත හටගන්නා වේලාවේ ඉපදිවි වෛතසික ටික විතර යි ගන්නේ. ලෝභමූල හිතක් හටගන්නකොට අකුසල් වෛතසිකවලත් දැන් ලෝභමූල සිතක් සමග ද්වේශය උපදින්නේ නැහැ නේ. ඊර්ශ්‍යාව මච්ඡරිය උපදින්නේ නැහැ. ඒ වෛතසික ගන්නේ නැහැ. ලෝභයත් සමග හටගන්නා වෛතසික ධර්ම ටික තමයි එතකොට ඒ ලෝභය සමග යෙදෙන්නට පුළුවන් අර සබ්බවිතතසාධාරණ ප්‍රතික්ෂේප වෛතසික, ඒවා ඇතුළත්. ඊට අමතරව අකුසල ධර්ම වශයෙන් තියෙන වෛතසික යි.

ඔන්න ඔවා තමයි ඒ අකුසල සිත හටගන්නකොට උපදිනකොට ඒ සංස්කාරස්කන්ධය කියලා කියන්නේ ඒ ධර්මයි. එතකොට ඒක ඒවා ගොඩක් එහෙම කඩලා දාන්න ගියොත් මේ ලොකු විස්තරයක් වෙන නිසා තමයි මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ ස්කන්ධ වශයෙන් ඒ ටික සංග්‍රහකරලා තියෙන්නේ.

එතකොට විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං කිව්වේ මොනවාද? වේදනා ස්කන්ධය, සංඥාස්කන්ධය, සංඛාරස්කන්ධය ඉදං චූළවති විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං.

අන්න දැන් අපට ටිකක් අර කියපු අංග ටික ටික ලෙහෙනවා. යම් අර්ථයක් එනවා. මේ විඤ්ඤාණය කිව්වේ මොකක් ද? හා විඤ්ඤාණය කිව්වේ මේ මනෝ විඤ්ඤාණ යි. ඒ හිතට තමයි මේ විඤ්ඤාණය කිව්වේ. සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං. සංඛාර කිව්වේ මොකක් ද? අපි අකුසල් සිත හටගන්නකොට ඒ අවශ්‍යවුණු චේතනාව යි. අවිද්‍යාව කිව්වේ මොකක් ද? ඒ වෙලාවේ මේ අකුසල් සිත හටගත්තේ අපි

අයෝනිසෝ මනසේ වැරැදි නො දන්නාකම මෝඩකම නිසා යි. ඒ මෝඩකම ප්‍රත්‍යාවේලා යි හටගත්තේ.

අන්න ඊට පස්සේ විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං තත්ථ කතමං නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං : නාම ප්‍රත්‍යයෙන් උපදින ඡට්ඨායතනය මොකක් ද? යං චිතතං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනිජ්ජියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණකබ්‍රෙධා තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ඉදං චුවචති නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං. එතකොට ඡට්ඨායතන කියලා කිව්වෙත් මොකක් ද? මේ හිතට ම තමයි. අර කියපු මනෝ විඤ්ඤාණයට ම තමයි. ඒ හිත මේ වෙලාවේ නාම ප්‍රත්‍යයෙන් මේ ඡට්ඨායතනය උපදවන්න ප්‍රත්‍යාවේලා තියෙනවා. එතකොට ආයතනයක් වශයෙන්, මොකද, ආයතන වශයෙන් මේ වෙලාවේ මේ හිත වැඩකරලා තියෙනවා. හටගෙන තියෙනවා.

ආයතන කිව්වේ අපට දැන් චක්ඛායතන සෝතායතන කියලා කියනවා නේ. එහෙම මේ අකුසලධර්මයෝ හටගන්න මාධ්‍යයි ආයතන කියලා කියන්නේ. දැන් රූපයක් චක්ඛායතනය කියලා කියන්නේ ඒ චක්ඛුවිඤ්ඤාණ ආදී සිත් උපදින්නේ චක්ඛායතනය නමැති ආයතනය තිබුණොත්. දැන් ආයතන කියන්නේ අපි නිශ්පාදන ආයතන කියලා කියන්නේ නේ ද. එතකොට යම් දෙයක් නිශ්පාදනය කරන කම්හල්වලටත් අපි ආයතන කියලා කියනවා.

ඉතින් අන්න ඒ වාගේ මේ අකුසලධර්ම නැවත නැවත හටගන්නේ මේ මනායතනය නිසා යි. එතකොට මේක ඡට්ඨායතන නිසා තමයි හටගත්තේ. එතකොට මේ ඡට්ඨායතන ඉපදුනේ, නාම ප්‍රත්‍යයෙන් තමයි ඡට්ඨායතන ඉපදුනේ. මොකද, ඒ හිතේ වේදනා, සංඥා, සංඛාර ආදී

නාමධර්ම නො තිබුනා නම් ජට්ඨාසතනය කියන මේ මනෝ විඤ්ඤාණධාතුව හටගන්නේ නැහැ. එතකොට නාමධර්ම තිබුනු නිසා යි මේ ජට්ඨාසතනය හටගත්තේ. ඒ නිසා මේ ජට්ඨාසතනයට නාමයෝ ප්‍රත්‍යවුනයි කියලා යි මේ පැහැදිලිකරලා පෙන්න්නේ. එතකොට ඒ වෙලාවේ මේ හිතේ ජට්ඨාසතනය කියන්නේත් මෙන්න මේ කියපු මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුවට ම යි. ඒ කුසල් සිතට තමයි ජට්ඨාසතන කියලා කිව්වේ.

තත්ථ කතමො ජට්ඨාසතනපච්චයා එස්සො: යො එස්සො ඵුසනා සම්ඵුසනා සමඵුසිතකතං, අයං වුව්චති ජට්ඨාසතනපච්චයා එස්සො. එතකොට ස්පඨිය කිව්වේ ස්පඨිය මේ හටගත්තේ මේ ජට්ඨාසතනය නිසා යි ස්පඨිය හටගත්තේ. ජට්ඨාසතන ප්‍රත්‍යවෙලායි ස්පඨිය හටගත්තේ. එතකොට ස්පඨිය, ස්පඨී කරන අයුරත් ස්පඨීකරන බවත් මනාකොට ස්පඨීකරනබවත් මේ ස්පඨිය කියලා කිව්වේ.

එතකොට ඒ විදියට මෙතැන මේ ස්පඨිය කියන එක අර දැඩිකිරීම අර්ථයෙන් බහුලීකරන අර්ථයෙන් එතැන විස්තරකරලා තියෙනවා. එතකොට ස්පඨියත්, ස්පඨීකරනබවත්, නැවත නැවත ස්පඨීකරන අයුරත් ඒ ස්පඨිය කියන එක පිළිබඳව ඔබේ ධර්මය පිළිබඳව ඔබ යම් ප්‍රමාණවලින් ඉගෙනඅරගෙන ඇති. ඒ විස්තරකරපු ධර්මය ම තමයි මෙතැන **එස්සො** කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ පෙන්නුවේ. මොකද, මේ ස්පඨී නොවුනා නම් මේ කිසිදු ධර්මයක් හටගන්නේ නැහැ.

නමුත් මෙතැන්ට ස්පඨිය දැමීමේ ඇයි? වේදනාව නමැති ධර්මයට ප්‍රධාන, ප්‍රකට හේතුවක් වෙනවා ස්පඨිය. ඒ නිසා යි මේ පටිච්චසමුප්පාදය පෙන්නනකොට ඒ විදියට පෙල

ගැසීමක් කරේ. මොකද, දුක උපදින ආකාරය නේ පෙන්නන්නේ. දුක උපදින්න ප්‍රධාන හේතුවක් නේ තණ්හාව. ඒ නිසා උපාදානවෙලා නේ හටගන්නේ. තණ්හාව උපදින්න ප්‍රධාන හේතුවක් වේදනාව. ඒ නිසා එතැන දී වේදනාව ගතයුතු යි. වේදනාව පැන්නා නම් ඒ වේදනාව ඇතිවෙන්න ප්‍රධාන හේතුවක් ස්පඨිය යි. ඒ නිසා මෙතැන බුදුරජාණන් වහන්සේ ස්පඨිය කියන ධර්ම කාරණාව මතුකරලා මේ චක්‍රය පෙන්නනවා. එතකොට ස්පඨියට උපදින්න ඡට්ඨායතන ප්‍රත්‍යවුනා.

තථ කතමා එසසපච්චයා වෙදනා තථ කතමා එසසපච්චයා වෙදනා: ඊට පස්සේ ස්පඨිය නිසා වේදනාව. මෙතැන වේදනාව කිව්වේ මොකක් ද? **තථ කතමා එසසපච්චයා වෙදනා:** ඒ ස්පඨි ප්‍රත්‍යයෙන් උපදනා වේදනාව මොකක් ද? යං **චෙතසිකං** - චෙතසික වූ මිහිරි බවක්, චෙතසික වූ සුඛයක්, චෙතොසම්ඵස්සයෙන් උපන් සාත සුඛ වේදනාවක්, චෙතොසම්ඵස්සයෙන් උපන් සාත සුඛ වේදනාවක්. වෙදයිතයක් වේදනාවක් වේ ද, මේ තමයි ස්පඨි ප්‍රත්‍යයෙන් උපන් වේදනාව කියලා ධර්මයේ සඳහන්වෙනවා. මේ පටිච්චසමුප්පාදය විස්තර කරනවා. එතකොට මෙතැන වේදනාව තියෙනවා නේ. දුක් වේදනා, උපේක්‍ෂා වේදනා, තව සැප වේදනාව කියලා. එතකොට මෙතැන ගන්නේ සෝමනස්ස වේදනාව යි. සාත සුඛ වේදනාවක්. සතුටු මිහිරිබවින් යුක්ත වූ වේදනාවක්. එතකොට කායික සුඛය නෙවෙයි. හිතට. ඒකයි මේ **චෙතොසම්ඵස්සජා** කියන්නේ. **චෙතසිකා** කියලා කිව්වේ අන්න චෙතො සම්ඵස්සයෙන් උපන්. සිතෙහි, සිතේ ගැටිලා. ඉපදිවි වේදනාවක්.

එතකොට මේක අර කයට හම්බවෙන සැප දුක් දේවල් නෙවෙයි. සිතුවිලිවල ම, සිතේ ම දැනෙන සැප වේදනාව තමයි මෙතැන වේදනාව කියලා කිව්වේ ස්පඨියෙන් උපන්. එතකොට අපට හොඳට පෙනෙනවා මේ ලෝහමූල සිතක් හටගන්නකොට අනිවායථයෙන් එහෙම මිහිරි ප්‍රිය වූ අරමුණක එල්බිලා තමයි හටගන්නේ. ඒ නිසා යි.

තථ කතමා වෙදනාපච්චයා තණ්හා: ඊට පස්සේ වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තණ්හාව නේ පෙන්නන්නේ. යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො නඤ්ඤිතරාගො විතතසස සාරාගො, අයං වුවච්ඡි වෙදනා පච්චයා තණ්හා. තණ්හාව කිව්වේ ම වෙන මොකවත් නෙවෙයි තණ්හාව කිව්වේ රාගයක්. බලවත් වූ රාගයක්. අනුනයක්, අනුරෝධයක්. අනුරෝධයක් කියන්නේ ඇලීමක්. අනුනයෙක් කියලා කියන්නේ ඒ අනුව ඇලෙනබවක්. අනුනයෙක් නඤ්ඤිතරාගයක්. සතුවත්. නඤ්ඤිතරාගයක්. සතුවත් ඇලෙනබවක්. විත්තයාගේ බලවත් රාගයක්. ඒක තමයි මෙතැන වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තණ්හාව කියලා කිව්වේ. එතකොට මේ එක ම තණ්හාව පිළිබඳව විවිධාකාරයෙන් එතකොට අපට රාගයක් කියලා, නඤ්ඤිතරාගයක් කියලා, නඤ්ඤිතරාගයක් කියලා කොතැන තිබුනත් මේ තණ්හාවට ම යි කියන්නේ කියලා අපට ඒ විදියට ම ඒ ගැන හිතන්නත් පුළුවන්. ඒ විදියට ම,

තථ කතමා තණ්හාපච්චයා උපාදානං. එතකොට තණ්හා පච්චයා උපාදානං නේ චක්‍රයේ තිබුනේ. එතකොට ඒ තණ්හා ප්‍රත්‍යයෙන් උපදින උපාදානය මොකක් ද? එහි තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදාන කවරේ යත්: යම් දෘෂ්ටියෙක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගතනයෙක් දෘෂ්ටිකාන්තාරයෙක් විරූපදෘෂ්ටියෙක් දෘෂ්ටිවිෂ්පන්දිකයෙක් දෘෂ්ටි සංයෝජනයෙක්

ග්‍රහයෙක් පිහිටා සිටීමෙක් බැසූගෙන සිටීමෙක් පරාමර්ශයෙක් කුත්සිත මාර්ගයෙක් මිථ්‍යාපථයෙක් මිථ්‍යාත්වයෙක් තීර්ථායතනයෙක් විපර්යාසග්‍රහයෙක් වේ ද, මේ තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදාන යි කියනු ලැබේ.

උපාදාන කියනකොට එතැන දැන් උපාදාන හතරක් තියෙනවා නේ. කාමඋපාදාන, දිට්ඨි උපාදාන, අපි අර සූත්‍ර ක්‍රමයට පෙන්නනවා වගේ ඒ හතර පෙන්නන්නේ නැහැ. මොකද, එක හිතක මේ හතර ම හටගන්නේ නැහැ නේ. ඒ අතර දැන් දිට්ඨිගතසම්යුක්ත නේ මේ හිත. ඒ නිසා තමයි මෙතැන දිට්ඨි උපාදානය විතරයි විස්තර කරන්නේ. එතැන උපාදානය යි කිව්වේ මොකක් ද? මේ දිට්ඨි උපාදානය යි. එතකොට ඒ දිට්ඨිය කියන එකයි මෙතැන විස්තර කරන්නේ. දිට්ඨියක් දිට්ඨිගහනයක්. එතකොට දිට්ඨිය කියනකොට ඒ වැරදි දෘෂ්ඨිය සම්මා දිට්ඨිය කියලා දෘෂ්ඨියක් තියෙනවා නේ. එතකොට මේ කියන්නේ වරදවා ගැනීම යි.

එතකොට දිට්ඨිගහනයක් කියලා කිව්වේ ඒක මේ ග්‍රහන කියලා අපි කියන්නේ මේ භාත්පසින් වැහිලා කියන එක. දෘෂ්ඨි කාන්තාරයක්. ඒක හරියට අර පරක් තෙරක් පෙනෙන්නේ නැහැ වගේ කොනක් පෙනෙන්නේ නැහැ වගේ, දෘෂ්ඨි කාන්තාරය. විරූප දෘෂ්ඨියක්. ඒ කියන්නේ විකෘතියක්. දෘෂ්ඨිවිපණ්ඩිකයක්. ඒ පණ්ඩික කියලා කියන්නේ සැලෙනබවක්, කම්පා වෙන බවක්. එතකොට අන්න ඒ වගේ. දිට්ඨි විපණ්ඩිකයක්, දෘෂ්ඨි සංයෝජනයක්, ඒක යෙදිලා නැවත නැවත යෙදිලා, දෘෂ්ඨි ග්‍රහණයක්, එය බැසූගෙන සිටි පරාමර්ශණයක්, එතකොට දැඩිව අල්ලා ගැනීමක්, අර මස් ගුලියක් කබලක ඇලුනා වගේ ඊට පස්සේ මිත්‍යා

විපල්ලාසයක්, වැරැදි ග්‍රහණයක් මිච්ඡා පථයක්, මේ අර දිට්ඨිය කියන එක තමයි විස්තර කරේ.

එතකොට මේ තණ්හා පව්වයා උපාදානං කියනකොට ඒ එක හිතක තියෙන ඒ වෙලාවේ දිට්ඨිගත සම්පයුක්ත හිතක් නිසා දිට්ඨි උපාදානය තමයි මෙතැන දී ගන්නේ. මොකද, දිට්ඨිය ප්‍රබල යි. අන්න ඒ නිසා යි.

ඊට පස්සේ උපාදානපව්වයා හවො. තත් කතමො උපාදානපව්වයා හවො: එහි උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් හව කවරෙ යත්: ඒ උපාදානය තබා - උපාදානය තියලා වේදනාස්කන්ධය සංඥාස්කන්ධය, සංස්කාරස්කන්ධය, විඥානස්කන්ධය, යන මේ උපාදානප්‍රත්‍යයෙන් හව යයි කියනු ලැබේ. ඇයි මේ විදියට කිව්වේ? උපාදානය තබා කියලා? සංකාරස්කන්ධය කියන එකට තමයි මේ උපාදාන ගොඩවල් ටිකත් අයිතිවෙන්නේ. දිට්ඨිය කියන එක සංස්කාරස්කන්ධය ඇතුළත් ධර්මයක් නේ. එතකොට දැන් මෙතැන කියන්නේ ම උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් උපදින හවය නේ. එතකොට ඒ වෙලාවේ උපාදානය හේතුවෙන් හටගන්න ධර්ම ටික තමයි කියන්නේ. එතෙත්ට නැවත උපාදානය ගත්තොත් වැරැදි යි. මොකද, ඒ උපාදානය නිසා හටගන්නා දේවල් නිසා.

මේක පිළිබඳව මම ඔයිට ඉස්සෙල්ලාත් විස්තරකරලා තියෙනවා. ඇයි එහෙම කියන්නේ කියන එක පිළිබඳව.

එතකොට ඒ උපාදානය මේ සංස්කාරස්කන්ධයේ සංග්‍රහවන නිසා, ඒ සංස්කාරස්කන්ධයේ තියෙන උපාදානය තබා, ඒ උපාදානය නිසා හටගන්නා වේදනා සංඥා මේ සංස්කාරස්කන්ධ ටික තමයි අපි හවය හැටියට සලකන්නේ. එතකොට දැන් මෙතැනත් හවය කියන්නේ කමී හවය.

එතකොට වෙන මොකක්වත් නෙවෙයි හවය කියන්නේ. මේ ස්කන්ධයන්ගේ ම පහළවීම තමයි හවය හැටියට මෙතැන පෙන්නන්නේ. මේ ස්කන්ධ ටික ම යි හවය වෙන්නේ. ඇත්තට ම වෙන දෙයක් නෑ නේ. අපි කාම හව රූප හව කියලා අපි නම්කරා, නමුත් එතැන හවය හැටියට හම්බවෙන්නේ ඒ හිතේ චේතනාව නිසා හටගන්නා ස්කන්ධ ටික ම තමයි.

එතකොට අපි හවය හැටියට ගන්නකොට මේ උපාදානප්‍රත්‍යය කිව්වහම එතැන දිට්ඨි උපාදානය, ප්‍රත්‍යවෙලා උපදින හවය තමයි පෙන්නන්නේ. එතකොට **භවපච්චයා ජාති**. මේ ජාතිය කියනකොට එතැන ගන්නවා, දැන් අපි සාමාන්‍ය ජාති කියනකොට අපි කෙනෙක්ගේ ඉපදීම යි. නමුත් මෙතැන ජාතිය කියලා කියන්නේ, එහෙම හිතක් හටගන්නකොට එතැන තියෙන ස්කන්ධ ටිකේ පහළවී ම මයි ජාතිය. එහෙම පෙන්නනවා. එහි හව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය කවර යත්: ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ යම් ඉපැදීමක් මොනොවට ඉපැදීමක්, නිපැදීමක්, වෙසෙසින් නිපැදීමක් පහළවීමක් වේ ද, මේ භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතියයි කියනු ලැබේ.

අන්න එතකොට ජාති. ඒකත් ජාති. ඇත්තට ම අපි මේ ජාතිය කියන එකේ පිරිසිදු අර්ථය ගත්තහම ඒ ස්කන්ධයන්ගේ හටගැනීම තමයි හවය. නැත්නම් මේ පුද්ගලයෙක් ඉපදුනා, මනුස්සයෙක් ඉපදුනා, සත්ත්වයෙක් ඉපදුනා කියලා සම්මුති වශයෙන් කිව්වාට, මේ ස්කන්ධ ටික සමහරවිට වෙනත් තැනක උපදිනකොට ඒ අපි කියනවා මෙයා මැරිලා ගිහිල්ලා. වෙන තැනක ඉපදුනා කියලා. නමුත් මේ ස්කන්ධ ම තමයි පහළවෙන්නේ ඒ ඒ කම්මයට අනුව. ඒ නිසා තමයි මෙතැන **භවපච්චයා ජාති** කියනකොට ඒ හිතේ තියෙන ස්කන්ධයන්ගේ

ම මනාකොට පහළවීම ක්, වෙසෙසින් පහළවීම ක් තමයි හව පවවයා ජාති කියලා ගන්නේ.

මොකද, හොඳට තේරුම්ගන්න, මේ විස්තර කරන්නේ එක හිතක් තුළ නේ. ඒ හිතක් හටගන්නකොට හිතේ තියෙන ධර්ම ටික හා හිත හටගත්තේ කොහොම ද කියලා යි විස්තර කරන්නේ. අන්න ඒ නිසා අපට වෙන හවයන් හෝ එහෙම ගන්න බැහැ මෙතැන. එක්කම පටිච්චසමුප්පාදයක් පෙන්නන නිසා.

එහි තත් කතමා ජාතිපවවයා ජරාමරණං: එතකොට හවපවවයා ජාති නේ පෙන්නුවේ. ජාතිපවවයා ජරාමරණං. අත්ති ජරා, අත්ති මරණං. එතකොට ජරාමරණ කිව්වේ මොනවා ද? එහි ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ කවරෙ යත්: ජරායෙක් ඇත. මරණයෙක් ඇත. අත්ති ජරා, අත්ති මරණං.

තත් කතමා ජරා: යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජරා ජීරණකා ආයුනො සංහානි, අයං චූළචති ජරා. එහි ජරා කවර යත්: ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ දිරන බවක් ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ යම් දිරීමක් දිරන බවක් ආයුෂයාගේ පිරිහීමක් වේ ද, මේ ජරා යි කියනු ලැබේ. ආයුෂයාගේ පිරිහීමක් දිරන බවක්, එතකොට මේ ස්කන්ධ ටිකක් පහළවුණහම, ඒ ස්කන්ධයාගේ ම ක්‍ෂයවීමක් නිරුධවීමක් තියෙනවා නේ. ඒ කියන්නේ එක්කමයක් වුනත් ඒකේ ආයුකාලයක්, චිත්තක්‍ෂණයක් අපට ඒකේ අනුචේතනේ නැහැ. නමුත් එතැන මේ හිතේ ජරාව හැටියට ගන්නකොට ඒ පහළවෙච්චි වේදනා සංඥා සංඛාර කියන ස්කන්ධයන්ගේ ම දිරනබවක්, ඒ ධර්මයන්ගේ ම දිරීමක්, දිරනබවක්, ආයුෂයාගේ පිරිහීමක්, තමයි ජරා කියලා කිව්වේ. අර අපි කියන මේ රූපයේ රුචිවුටීම, ඇඟ රුචිවුටීම, කොන්ද කුඳුටීම ආදී ඒක නෙවෙයි මෙතැන ජරා කියලා

කියන්නේ. හිත හටගන්නකොට ඒ මොහොතේ හිතේ තියෙන සිද්ධාන්තයක් තමයි පෙන්නන්නේ.

එහි මරණය කවරේ ද? තත්ත්ව කතමා මරණය: යො තෙසං තෙසං ධම්මානං ඛයො චයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අනතරධානං, ඉදං චූළචනි මරණං. අන්න අර ස්කන්ධයන්ගේ ම බිඳීමක් නිරුඳවීමක්, අතුරුදහන්වීමක් අනිත්‍යතාවයක්, ඒකට යි මෙතැන මරණය කියලා කියන්නේ. ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං, ඉදං චූළචනි ජාතිපච්චයා ජරාමරණං. ඇත්තට ම සැබෑ මරණය ඒක තමයි. මේ ස්කන්ධයන්ගේ හිතේ නිරුඳවීමක් තමයි අපි සම්මුතියේ මරණය කියලා කියන්නේ. එතකොට මේක තමයි මරණය කියලා එවමෙනසස කෙවලසස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සමුදයො හොති.

අන්න ඒ විදියට, මෙන්න මේ විදියට මේ දුක් ගොඩ හටගන්නවා. එතකොට එවමෙනසස කෙවලසස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති. එවමෙනසස කෙවලසස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සඞ්ගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති, පාත්‍යුභාවො හොති, තෙන චූළචනි එවමෙනසස කෙවලසස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සමුදයො හොතීති. එතකොට, ඒ ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීම, හටගැනීම, සමාගමය, රැස්වීම, මේ විදියට මේ දුක් රැස හටගන්නා කියලා අර සිතක් අරගෙන ඒ සිතේ පටිච්චසමුප්පාදය පෙන්නන්නවා බුදුරජාණන් වහන්සේ.

එතකොට මෙන්න, දැන් ඔබට මේ විස්තර කරේ, මෙච්චර වෙලා විස්තර කරේ, එක න්‍යායයක් අරගෙන විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං නාමපච්චයා ඡායායතනං කියන මේ න්‍යාය පදනම්කරගෙන තමයි මේ සිත විස්තර කරේ. එතකොට පළවෙනි ලොහමූල සිත.

එතකොට ඊට පස්සේ දෙවෙනි සිත අපි නම්කරන්නේ සෝමනස්සසහගත දිට්ඨිගතසම්පයුක්ත සසංකාරික සිත හෝ අසංකාරික සිත නේ. මේ සිත් විස්තර කරන කොට. එතකොට සසංකාරික සිත් ටික මුලින් විස්තර කරලා, ඊට පස්සේ අසංකාරික, සමාවෙන්. මුලින් විස්තර කරන්නේ අසංකාරික සිත. සසංකාර නම් එක කියනවා. යම් සිතක සසංකාර අසංකාර බවේ නො කිව්වා නම්, එතැන අනිවාය්‍යයෙන් ඒ සිත අසංකාරක ම යි. ස්වභාවයෙන් අසංකාර යි. ඒ නිසා තමයි එතැන නො කිව්වේ.

මේ ආකාරයට අර සිත් අට ම පෙන්නනවා. මේ නය ක්‍රමයට. එතකොට මේ එක හිතක් ගත්තහම අනිත් සිත් අටේ ම ස්වභාවය එක යි. ඒ හැම හිතක් ම විස්තරකරන්නේ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං කියලා හිටං. මොක ද ඒ සිත් අට ම ලෝහමූල සිත් හත ම හටගන්නේ මේ එක ම විදියට යි. අවිද්‍යාව පදනම්වෙලා තමයි. නමුත් මේ සිත්වල වෙනස් වෙන්නේ, අර සෝමනස්ස සහගතා කියපු තැනට උපෙක්ඛා සහගතා කියලා ඇතැම් සිත්වල මොකද ඒ ලෝහමූල සිත් උපදින්න පුළුවන් සතුට නැතුවත්.

සමහරවිට අපි දේවල් වලට ආශාකරන තුළ ලොකු ප්‍රීතියක් නැහැ. ප්‍රීතියක් නැහැ. සතුටක් නැහැ. මධ්‍යස්ථව තමයි අපට ලෝභය හටගන්න පුළුවන්. ලොකු සතුටක් නැතුව. සමහර දේවල් කරනවා එහෙම, ලෝභය පදනම්වෙලා. සතුටක් නැතුව සමහරවිට අපි ඒ දේවල් අපි ගන්නවා. සොරකම් කරනවා වෙන්න පුළුවන්. අරගෙන දෙනවා වෙන්න පුළුවන්. බොරු කියනවා වෙන්න පුළුවන්. නිකම් බොරු කියනවා. එහෙම සතුටකින් නෙවෙයි. නමුත් ඒක අකුසල් සිතක්. නමුත්

ඒ හිත හටගත්තේ ලෝභය මුල්වෙලා. ද්වේශය මුල්වෙලාත් බොරු කියන්න පුළුවන්. නමුත් ලෝභය මුල්වෙලාත් හිත් උපදිනවා.

එතකොට අන්න ඒ වාගේ ඇතැම් සිත් සෝමනස්සයෙන් තොරව උපේක්ෂාවෙන් ද ලෝභ මූල සිත් උපදිනවා. ඊට පස්සේ දිට්ඨියෙන් තොරවත් උපදිනවා **දිට්ඨගතවිපපයුක්ත** කියලා. අර ලෝභමූල සිත් අට. අර මම කිව්වේ, කෙනෙක් දෘෂ්ඨියට පත්වෙලත් මේ හිත උපදින්න පුළුවන්. දැන් අපි සාමාන්‍යයෙන් ධර්මය දන්නා අය අර වාගේ “නියත මිත්‍රයාදෘෂ්ඨී, තියෙන කෙනාගෙන් වැඩිපුර ගත්තාට කමක් නැහැ“, කියලා එහෙම දෘෂ්ඨී නැහැ. නමුත් ලෝභය උපදිනවා අපට. ඒ වාගේ දිට්ඨී විප්‍රයුක්තව උපදින්න පුළුවන්.

එතකොට අන්න ඒ තැන් වෙනස්වෙනවා.

ඊට පස්සේ සසංකාරික අසංකාරික ස්වභාවයන්. සසංකාරික කියලා කියන්නේ අපි උත්සාහකරලා, කල්පනා කරලා, ලෝභය ඇතිවෙන අවස්ථා තියෙනවා. උත්සාහයකින් තොරව ලෝභය ඇතිවෙන අවස්ථා තියෙනවා. සමහරවිට අපට යමක් ගැන, ඒකේ ප්‍රයෝජන ගැන, ලාභ ගැන කෙනෙක් විස්තරකරනකොට අපට බලවත් ලෝභයක් උපදිනවා. එහෙම නැතිනම් අපිම හෝ ඒක ගැන අයෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කල්පනා කරනවා. මේක මේ විදියට වටිනවා. මේ ආකාරයෙන් වටිනවා කියලා. ඒවාට කියන්නේ සසංකාරික ලෝභමූල සිත් කියලා. අපි උත්සාහකරලා, අයෝනිසෝමනසිකාරය මෙනෙහි කරලා ලෝභය ඇතිකරගත්තා. අන්න ඒ තැන්වල තමයි මේ සිතේ වෙනස්වෙන්නේ. වෙන අනික් ඔක්කෝම එක හා සමාන යි.

මේ අවිද්‍යාව විස්තර කරනකොටත් ඒ හා සමාන යි. ඒ තමයි විස්තර කරන්නේ.

එතකොට දැන් මේ පළවෙනි නයක්‍රමය විස්තරකරලා, මේ විදියට මෙතෙක් දක්වා විස්තරකරලා දෙවෙනි නය ක්‍රමයටත් මේ සිත විස්තරකරනවා.

මේ තියෙන්නේ දැන්: තසමිං සමයෙ අවිජජාපච්චයා සංඛාරො, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං, නාමපච්චයා එස්සො - ඉස්සෙල්ලා කිව්වේ නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං කියන ක්‍රමයට යි විස්තර කරේ. මේ දෙවෙනි න්‍යායටත් නාමපච්චයා එස්සො එසසපච්චයා වෙදනා කියලා මේ විස්තර කරනවා. ඒ විස්තරකරලා ත්, තසමිං සමයෙ අවිජජා, තසමිං සමයෙ සංඛාරා කියලා, ඊට පස්සේ මේ න්‍යායට ත් අර කියපු ආකාරයේ ඒවා ම විස්තර කරනවා. එකල්හි අවිද්‍යාව කවරේද කිව්වහම අර ටික ම තමයි පොතේ පෙන්නන්නේ. ඒ විස්තරකරලා ඒක ගොඩක් මේ විදියට කෙටි කරලා පෙය්යාලං ක්‍රමයට තමයි දෙවෙනි පාර පෙන්නන්නේ.

තුන්වෙනි පාර තසමිං සමයෙ අවිජජාපච්චයා සංඛාරො සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං. නාමරූපපච්චයා ඡට්ඨායතනං කියලා තුන්වෙනි ක්‍රමය අරගෙන පෙන්නනවා. ඒ මොකද, ඒ කියන අකුසල් සිත මේ විදියටත් හටගන්න පුළුවන්. අවිද්‍යාව සංඛාරයට ප්‍රත්‍යාවෙලා, සංඛාරය විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යාවෙලා, විඤ්ඤාණය නාමරූප උපද්දවන්න ප්‍රත්‍යාවෙලා. දැන් අපට අර වගේ හිතක්, අපි කියමු, අරූප ලෝකයේ ලෝහමූල සිතක් උපදින්න පුළුවන්. එතකොට මේ විඤ්ඤාණය නාමයට තමයි ප්‍රත්‍යාවෙන්නේ. රූප හව ලෝකයේ ලෝහමූල සිතක් උපදිනවා. එතකොට

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං කියලා හටගන්න පුළුවන්. ප්‍රත්‍යාවේන්න පුළුවන්. අන්න ඒ විදියට. ඊට පස්සේ නාමරූප දෙක ම ඡට්ඨායතනය මනායතනය උපදවන්න ප්‍රත්‍යාවේන්න පුළුවන්. දැන් අතන පෙන්නුවේ නාමය නිසා ඡට්ඨායතනය යි. දැන් අරූප ලෝකය වගේ ගත්තහම නාමය නිසා තමයි ඡට්ඨායතනය මනායතනය උපදින්නේ. රූප නැති නිසා.

අන්න ඒ විදියට ඊට පස්සේ ඒකත් ඒ විදියට විස්තරකරලා නැවත ආයෙ විස්තර කරනවා තසමිං සමයෙ අවිජ්ඣාපච්චයා සඛ්ඛාරො, සඛ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, නාමරූපපච්චයා සළායතනං කියලා අන්තිම හතරවෙනි තැන. එතකොට මේ නාමරූප සළායතනයන්ට ද ප්‍රත්‍යාවේන්න පුළුවන්. අර අපි කිව්ව ඕපපාතික සත්ත්වයෝ වශයෙන් පහළවෙනකොට, සම්පූර්ණ ආයතන වශයෙන් උපදිනකොට, මේ ආයතන හයට ම කාමභවය වශයෙන් ගත්තොත් මේ විදියට ප්‍රත්‍යාවීමක් වෙන්න පුළුවන්. ඒ නිසා අර හිත මේ විදියටත් උපදින්න පුළුවන් කියලා ඒ හිත උපදිනකොට සළායතනන කිව්වේ මොකක් ද, එතැන ඡ්ඨායතන කිව්වේ මොකක් ද කියලා විස්තර කරනවා.

එහෙම හතරක්‍රමයට ම විස්තර කරනවා අර හිත. ඒ විස්තර කරේ, දැන් මෙතෙක් විස්තර කරේ හතරක්‍රමයට, ප්‍රත්‍යාවතුකකය යටතේ යි. ඊට පස්සේ හේතු චතුෂ්කය යටතේ නැවත අර හතර ම විස්තර කරනවා. ඊට පස්සේ සම්ප්‍රයුත්ත චතුෂ්කය යටතේ නැවත ඒ හතර ම විස්තර කරනවා. මේ විදියට ප්‍රත්‍යා හතරේ ම හේතු චතුෂ්කය, ප්‍රත්‍යා චතුෂ්කය, සම්ප්‍රයුත්ත චතුෂ්කය,

අඤ්ඤමඤ්ඤ චතුෂ්කය කියන චතුෂ්ක හතර විදියට ම මේ කියපු ආකාරය හේතු චතුකකං කියලා මේ විදියට සියල්ල ම විස්තර කරනවා.

එතකොට මේ එක හිතක් අරගෙන ඔය ටික අපට දැන් හිතාගන්න පුළුවන්. දැන් මේක දැන් අපි මෙහෙම බලමුකො. හේතුචතුෂ්කය ගත්තහම ඒක ටිකක් වැදගත් එතකොට. දැන් ප්‍රත්‍යචතුෂ්කය යටතේ තමයි විස්තරකරේ.

දැන් මේ එකක් ගත්තොත් දැන් අර හිත අරගෙන තසමිං සමයෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරො අවිජ්ජාහෙතුකො, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සංඛාරහෙතුකං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමං විඤ්ඤාණහෙතුකං, නාමපච්චයා එස්සො නාමහෙතුකො කියලා මේ අවිද්‍යාව සංඛාරය ඇතිකරා. ඇයි අවිද්‍යාහේතුවෙන් තමයි සංඛාරය ඇතිවුනේ. සංඛාරය විඤ්ඤාණය ඇතිකරා. සංඛාර හේතුවෙන් තමයි විඤ්ඤාණය ඇතිවුනේ කියලා අර ප්‍රත්‍යභාවය, ප්‍රත්‍යශක්තිය ප්‍රකටකරලා අර ප්‍රත්‍ය ඒ චතුෂ්ක ටික ටික විස්තර කරනවා මේ අංග ටික ම යොදාගෙන.

ඊට පස්සේ සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය කියනකොට සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයයේ දී එතකොට අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා අවිජ්ජා සම්ප්‍රයුක්තං. සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං සංඛාර සම්ප්‍රයුක්තං, කියලා සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය කියනකොට වෙනස්වෙනවා.

එතකොට එතැන දී එතැන තව තව විශේෂ ටිකක් තියෙනවා. මම ඒක ඊළඟ සැරේ විස්තර කරන්නම්. මෙතැන කාලචේලාව මදි නිසා. ගොඩක් කිව්වහමත් ඒක අපට අමාරුයි ධාරණය කරගන්න. ඒ නිසා එතැන යම් යම් වෙනස්කම් තියෙනවා. සම්ප්‍රයුක්ත වෙනකොට දැන්

විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං නාමරූපසම්පයුත්තං කියලා කියන්නේ නැහැ නේ. එතකොට ඒ දෙක එකට සම්පයුත්ත වෙනවා. ඒ තැන් වෙනස්වෙනවා.

ඊට පස්සේ අර දිට්ඨිවිජ්ජයුත්ත එකේ දී එතකොට එතැන දී අර උපාදානය කියන එක වෙනස්වෙනවා. අන්න ඒ ටික යම් යම් වෙනස්කම් ටිකක් තියෙනවා. ඒක මම ඊළඟ සැරේ ඒ ටික විස්තර කරන්නම්. එ අකුසල් සිත් දොළහ.

ඔය විදියට අර සිත් දොළහ එකින් එක එකින් එක ම මේ විදියට විස්තරකරන්න අවශ්‍ය නැහැ. එක හිතක් හොඳට විස්තරකරනම ඒ හිත අනුසාරයෙන් යම් යම් වෙනස්වෙන ප්‍රධාන තැන් විතරක් විස්තරකරගත්තහම ඒ සිත් අට පිළිබඳව අපට ම යම් දළ අදහසක් ගන්න පුළුවන්.

එතකොට මේකේ අපි සැකිල්ල වශයෙන් ගත්තොත් නැවත, අවසානකිරීම වශයෙන්, අකුසල සිත් දොළහක් තියෙනවා. දොළහෙන් ලෝභමූල සිත් අටක් තියෙනවා. ලෝභමූල සිත් අටෙන් පළවෙනි ලෝභ මූල සිත තමයි අපි විස්තර කරේ. ඒක විත්ත ලෝභමූල සිත් අට සෝමනස්ස උපේක්‍ෂා දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත දිට්ඨිගත විජ්ජයුත්ත සසංකාරික අසංකාරික කියලා ඒ හිත උපදින ආකාර අනුව තමයි ඒ සිත් අට ප්‍රබේධ කරේ, අකුසල් සිත් අට. අකුසල් සිත් දොළහෙන් ලෝභමූල සිත් අට.

එතකොට ඒ එක සිතක් අරගෙන ඒ සිත හටගත්තේ මෙහෙම යි කියලා තමයි අවිද්‍යාව නිසා සංඛාරය වෙලා මේ හිත හටගත් ආකාරය. ඊට පස්සේ හිත හටගන්නකොට ඒ අංග විස්තරකරා. ඒ වෙලාවේ අවිද්‍යාව කිව්වේ මොකක් ද? සංඛාරය කිව්වේ මොකක් ද? කියලා. ඒ වාගේ ම ඒ

සමයෙහි ඒ හිත හටගන්නකොට මොන ධර්ම තිබුනේ, මොන දේවල් ද ප්‍රත්‍යාවුනේ කියලා ඒ ටික විස්තර කරා.

ඒ වාගේ ම ඒ හිත හටගන්න ප්‍රත්‍යාවුනු ආකාරය, හේතු භාවයෙන්, අඤ්ඤාමඤ්ඤා භාවයෙන්, සම්ප්‍රයුක්ත භාවයෙන්, කියලා මේ හිත ගන්නා ආකාරය විස්තර කලා. හරි භාත්පස විස්තරයක් මෙතැන විස්තර කරලා තියෙනවා. ඉතින් මේක ටිකක් නැවත නැවත අහලා තමනුත් හිතලා, ඕන නම් අපට අහිංසා පොතත් අරගෙන, අහිංසා විභවය පොතත් අරගෙන මේක අධ්‍යයනය කරන කොට ලොකු නුවණක් තමන්ට ගොඩනැගෙනවා. ලොකු නුවණක් ඇතිවෙනවා. ඒක හරි වටිනාව.

මේවා කල්පනා කරනකොට අපේ ප්‍රඥාව දියුණුවෙනවා. වැඩෙනවා. හිතන්න පෙළඹෙනවා. ඒ එක්කම මෝඩකම ගෙවෙනවා. මේක හරි ප්‍රයෝජනවත්. ඉතින් ඒ නිසා දැන් කාලවේලාව අවසන්වෙලා තියෙන නිසා මම මේ දේශනා විස්තරය අවසන්කරනවා. හැම දෙනාට ම ප්‍රශ්න ගැටළු තියෙනවා නම් සාකච්ඡා කරන්න ඉඩ අවකාශ දීලා ඉතුරු යම් මේකේ යමක් විස්තරකරන්න තියෙනවා නම්, අපි ඊළඟ වාරයට තබනවා. හැම දෙනාට ම තෙරුවන් සරණ යි.

සම්මා සම්බුදු සරණ යි කියලා හැම දෙනාට ම මතක්කරනවා.

වසන්ත දිසානායක මහතා:- තෙරුවන් සරණ යි අපේ ස්වාමීන් වහන්ස, මගේ පළවෙනි ප්‍රශ්නය සලායතන කියන එකෙයි, ඡට්ඨායතන කියන එකෙයි ඒ දෙක අතර මොකක් ද වෙනස කියන එක.

දෙවෙනි ප්‍රශ්නය තමයි ස්වාමීන් වහන්ස, දැන් අපි ලෝහමූල ගැන මේ කතාකරේ ... දිට්ඨි සම්ප්‍රයුක්ත දිට්ඨි විප්‍රයුක්ත කියලා, නමුත් ඊට පස්සේ ද්වේශ සිත් ගැන කතාකරන්නොට ඒ දිට්ඨි සම්ප්‍රයුක්ත දිට්ඨි විප්‍රයුක්ත කියලා කියවෙන්නේ නෑ. ඒකට යම්කිසි විශේෂ හේතුවක් තියෙනවා ද කියලා දැනගත්ත අවශ්‍ය යි ස්වාමීන් වහන්ස.

ස්වාමීන් වහන්සේ:- ඡට්ඨායතන කියන පදය අපි විස්තර කරා. එතැන ඡට්ඨායතන කියලා කිව්වා ආයතන, ඡට්ඨ කියලා කියන්නේ හය යි. එතකොට ආයතන හය යි තියෙන්නේ. හයෙන් එකක් කියන එක යි. මොකද, ඒ හිතක්, එක හිතක් හටගන්න ආයතන හය ම මුල්වෙන්නේ නැහැ. එක ආයතනයක් මුල්වෙලා තමයි එක හිතක් හටගන්නකොට හටගන්නේ. එතකොට පටිච්චසමුප්පාදයේ ඒකචිත්තක්‍ෂණ වශයෙන් තමයි මෙතැන විස්තර කරන්නේ. එක හිතක් තුළ පටිච්චසමුප්පාදය. අර නානාචිත්තක්‍ෂණ වශයෙන් නෙවෙයි මෙතැන විස්තර කරන්නේ. එතකොට එක හිතක හටගන්නකොට පෙන්නන්න වෙන්නේ එක ආයතනය යි. ඒ නිසා ඡට්ඨායතන කියලා කිව්වහම ආයතන හයෙන් එකක් කියන එක යි. මෙතැන දැන් අපි චක්ඛුවිඤ්ඤාණ සිත ගත්තොත් එක ම චක්ඛායතනය තමයි එතැන ඡට්ඨායතනය වෙන්නේ. ඊට පස්සේ අපි කියමු සෝත විඤ්ඤාණය ගත්තොත්, සෝත විඤ්ඤායතනය තමයි එතැන ඡට්ඨායතනය වෙන්නේ. එතකොට ඒ අපි චක්ඛුවිඤ්ඤාණ,

සෝථවිඤ්ඤාණ, ඝාණවිඤ්ඤාණ කියලා මේ හය ආකාරයකින් නම් කරන මේ එක ම මනෝ විඤ්ඤාණය එහෙම නැත්නම් එකම හිතම තමයි ආයතන හයකට බෙදලා තියෙන්නේ. ඒ නිසා මෙතැන සළායතනං කියලා වෙන න්‍යායයකුත් තියෙනවා. පළවෙනි න්‍යායයේ දී නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං කියලා. මොකද මේ ඒ නාමය ඒ වෙලාවේ තියෙන ආයතනයට ප්‍රත්‍යය වෙනවා. එතකොට ඒ වෙලාවේ තියෙන දැන් අකුසල් සිතක් නම් හටගන්නකොට අනිවායරීයෙන් මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව හෙවත් මනායතනය, මනෝ විඤ්ඤාණස්කන්ධය කියලා අපි කියන්නේ ඒ හිත තමයි එතැන ඡට්ඨායතනය කියලා කියන්නේ. එතකොට අපට ඡට්ඨායතනය කියන එක හයවෙනි ආයතනය කියන්නත් අපි යොදාගන්නවා. නමුත් මෙතැන ආයතන හයෙන් එකක්. ඡට්ඨ කියන්නේ හය. හයෙන් එකක් කියන එක තමයි මෙතැන ඡට්ඨායතන කියලා කිව්වේ. එතකොට ඒ වෙලාවේ තියෙන හිතට අදාලව ඒ ආයතනය අපි යොදාගන්නවා. ඒක තමයි ඒ පළවෙනි ප්‍රශ්නයට පිළිතුර.

දෙවෙනි එක, මේ දිට්ඨිය කියන එක දෝෂ මූල සිත්වල, මෝහ මූල සිත්වල, නැත්තේ ඇයි කියලා කියනවා. ඇත්තට ම දිට්ඨි කියන එකේ අර අපි වචනය විස්තර කරනකොට කිව්වා, මේ පරාමාස කරගෙන, අභිනිවෙසො පරාමාසො දිට්ඨි. දැඩිව ගැනීමක්, බැස ගැනීමක්, තදින් අල්ලා ගැනීමක් කියන ස්වභාවයක් මේ දිට්ඨිය තුළ තියෙනවා. එතකොට එහෙම අල්ලාගැනීමක් තියෙන්නේ ලෝභයත් එක්ක යි. ලෝභයේ තමයි එහෙම ස්වභාවයක් තියෙන්නේ. ඒ නිසා මේ දිට්ඨිය හැම වෙලාවේ ම උපදින්නේ ලෝභමූල සිත්වල ම යි.

ද්වේශය කියන එක ගත්තහම, ඒක දිට්ඨිය කියන එක අපට ද්වේශය හටගන්න හේතුවෙනවා. ඒක උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙන්.

නමුත් සම්ප්‍රයුක්තව ඒ සිතේ දිට්ඨිය යෙදෙන්නේ නැහැ. මොකද, ද්වේශ සිත කියන එකෙන් අපි අරමුණ ඉවත්කරන්න හදනවා. අරමුණේ ප්‍රතිකෂෙපයක් තියෙනවා මිසක් අල්ලාගැනීමක් ද්වේශ සිත්වල නැහැ. මෝහ සිත්වලත් එහෙම යි. ඒ මෝහය නිසා දැඩිව ගන්නා බවක් නෑ. මේකේ තියෙන උද්ධව්ව සම්ප්‍රයුක්ත විචිකිච්ඡා සම්ප්‍රයුක්ත කියලා තමයි මෝහමූල ස්වභාවය. ඒ නිසා තමයි එතැන අර ද්වේශ සිත්වල දිට්ඨිය නො පෙන්නන්නේ දිට්ඨිය කියන එකේ ස්වභාවය, දැන් දරන වැරදි දෘෂ්ටියක් අපි ඒ ආශාව නිසා ඒකේ දැඩිව අල්ලාගන්නා ස්වභාවයක් තමයි ඒ දිට්ඨියේ තියෙන්නේ. ඒ නිසා ඔබතුමාට වැටහෙන්න ඇති මොකද, මේ දිට්ඨිය ලෝහමූල සිත් එක්ක විතර යි උපදින්නේ. ඒ හේතුව මේ දිට්ඨියේ තියෙනවා අභිනිවේශ පරාමාසො දිට්ඨි. දැඩිව පරාමශීනය කරනවා. අල්ලා ගන්නවා. අතහරින්න බැරි ආකාරයට. ඒ දිට්ඨිය නිසා පසුව අපට ලෝභය උපදින්න පුළුවන්. ද්වේශය උපදින්න පුළුවන්. ද්වේශ සිත් උපදින්න පුළුවන්. දැන් උදාහරණයක් ගත්තොත් දේවදත්ත ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඇතිවෙච්චි දිට්ඨිය ඇතිවුනේ, මමත් බුදුරජාණන් වහන්සේ වගේ ම, මේ වගේ ඉසුරු සම්පත් ලබන්න මමත් බුදුවෙනවා කියලා ඒ බුදුකෙනෙක් විදියට කටයුතු කරන්න තමයි අදහස් කරේ. ඒ නිසා දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ වැඩ ඉද්දි මේක කරන්න බැරිනිසා උන්වහන්සේව පිරිනිවන් පාවන්න උන්වහන්සේට නොයෙක් දේවල් ද්වේශයෙන් කරා. නමුත් ප්‍රත්‍යය නිසා ද්වේශය ඇතිවෙන්න පුළුවන්. නමුත් ඒ සිතේ, සිත ගත්තහම සිත ඇතුළේ ද්වේශයත් එක්ක දිට්ඨිය උපදින්නේ නෑ මේ මේකේ

කෘත්‍ය දෙකක්. දිට්ඨියේ ස්වභාවය තමයි දැඩිව අල්ලාගන්නාබව. ද්වේශයේ ස්වභාවය තමයි අරමුණ ප්‍රතික්ෂේපකරනබව. අරමුණෙන් ඉවත්කරනබව. ඒ නිසා. තෙරුවන් සරණ යි.

ප්‍රශ්නයක් (අපැහැදිලියි):- ස්වාමීන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ දැන් කතාකරපු එකට සම්බන්ධයක් කරගන්නවා මම ප්‍රශ්නයක් අහන්නනම්. අර දිට්ඨිය හා ලෝඛ සිත ගැන කොටස් ගැන කියපු කොටස් එක්ක. ස්වාමීන් වහන්ස, මේ අපි සත්ත්වයෙක් හැටියට පැවැත්ම ජීවිතයේ ගතවන හැම කෘෂණයක් ම අපි ගතකරන්නේ කිසියම් හෝ සංස්කාරයක යෙදෙනවා නේ. චිත්ත හෝ ... වශයෙන්. මොකක් හරි සිතක් පවතිනවා නම් ඒ සංස්කාරයේ ... පැවැත්ම තුළ. එතකොට මේ පැවැත්ම පැවතීම ම දිට්ඨිය හින්දා නේ මේ ... සංස්කාරයක් ඕනෑම එකක් ... සිටුවෙන්නේ. එහෙම නම් මුලු පැවැත්ම තුළ ම අපි මේ ලෝභ සහගතවම ජීවත්වෙනවා කියලා හිතන එක සාධාරණ ද කියන එක ස්වාමීන් වහන්ස. මේ මුලු පැවැත්ම ම ලෝභය මත පදනම් වෙලා ද තියෙන්නේ?

ස්වාමීන් වහන්සේ:- ඔව් ඔව් වරදක් නෑ. ඒක අපි කිව්වහම ඕකට කියන්නේ අපි අර දැන් අපි එක හිතක් අරගෙන වතීමාණ හිතක් අරගෙන විස්තර කරා නෙවෙයි. අපි ඕකට කියන්නේ පොදුවේ අපි නිශ්පරියායකින් කිව්වොත්, පොදුවේ අදහසක් වශයෙන් කිව්වොත් ඔව් කියන්න පුළුවන්. දැන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරේ, මහණෙනි, මේ තණ්හාව නිසා යි මේ දුක් ඔක්කෝම හටගන්නේ කියලා. නේ

ද. මේ සංඝාර පැවැත්ම කියලා සියල්ල ම තණ්හාව නිසා යි
 තියෙන්නේ කියලා බුදුරජාණන් වහන්සේ එහෙම
 විස්තරකරපු අවස්ථා තියෙනවා. ඒ වගේ මේ ලෝභය
 පදනම්කරගෙන තමයි මේ හැම දුකක් ම හටගන්නේ කියලා
 අපට කියන්න පුළුවන්. මොකද ඒ ලෝභය, ලෝභය කියන
 එක, විවිධ ආකාරයෙන් ප්‍රත්‍යාවෙනවා. එතකොට දැන්, නමුත්
 අපි වර්තමාණ හිතක් ගත්තොත්, ඒවා අපි එක හිතකට සීමා
 කරොත්, ඒ හිත ඇතුළේ, ඇතුළේ බලනකොට, දැන් අපි
 කියමු ද්වේෂ සිතක්, හටගන්න, ඇත්තට ම ඒකටත් ලෝභය
 හේතු වෙලා. ලෝභය තිබුනේ නැත්නම්, අපට යමක
 කැමැත්තක් නැත්නම්, ඒක අහිමිවෙනකොට අකැමැත්තක්
 ඇතිවෙන්නේ නැහැ නේ. කැමැත්ත පදනම්වෙලායි
 අකැමැත්ත ඇතිවුනේ. ඒ නිසා තමයි හැම එකටම තණ්හාව.
 මහණෙනි මේ දුකට හේතුව තණ්හාවයි කියලා කිව්වේ.
 නමුත් අපි හිත ඇතුළේ විස්තර කරොත්, ඒ හිතේ ලෝභය
 තිබ්ලා නැහැ. ද්වේෂය තමයි තිබ්ලා තියෙන්නේ. හිතක්
 හිතක් අරගෙන වෙන වෙනම කතාකරොත් අපට ඒ අනුව
 කතාකරන්න වෙනවා. පොදුවේ අපි කතාවක් කරොත් අපට
 කියන්න පුළුවන්, අපි තව විදියකට කියන්නේ මේ මෝභය
 නිසා යි මේ ඔක්කොම මේ දුක් හටගන්නේ. එහෙම
 කියන්නත් පුළුවන්. එහෙම නැතිනම් ලෝභය නිසායි මේ
 ඔක්කෝම දුක් හටගන්නේ. කියලා අපට එහෙම අපට ඒක
 පරියායයන්වලින් විස්තරකරා කියලා වරදක් නැහැ එතැන.
 තෙරුවන් සරණ යි.

තව ප්‍රශ්නයක්:- ස්වාමීන් වහන්ස මේ හැම සංස්කාරයක්ම මරණය හා සම්බන්ධයි කියලා අවබෝධයකුත් තියෙනවා. ඒක ගැන හිතලා තව ප්‍රශ්නයක් යොමු කරොත් ස්වාමීන් වහන්ස, ඒ කියන්නේ අර්හත්භාවයට පෙර ඇතිවන අනාගාමී මාගීඵල චිත්තය ගත්තා වුනත්, ඒක සංස්කාරයක් නේ. සිතක් ඇතිවෙනවා නේ. ඒ සිත දක්වා තිබෙන හැම සිතක ම මේ මානයේ සම්බන්ධයක් තියෙනවා ද ස්වාමීන් වහන්ස?

ස්වාමීන් වහන්සේ:- ඔවු. සම්බන්ධයක් තියෙනවා කියලා කියන්න පුළුවන්. නමුත් ඒක අපි විවිධ ආකාරයෙන් සම්බන්ධවීමක්. නමුත් අපි අර හිතක් හිතක් වෙන වෙනම ගත්තොත් හැම හිතක ම මානය යෙදෙන්නේ නැහැ. මානය යෙදෙන්නේ ලෝභමූල සිත්වල විතර යි. දිට්ඨිය හා මානය ලෝභමූල සිත්, අපි අර සිත් වශයෙන් කතා කරොත්, නමුත් පොදුවේ කතාකරොත් අපි දන්නවා මේ මානය කියන එක අප්‍රභිණව අප තුළ පවතින නිසා ඒක රහත්වෙනකම්ම මේ මානය නිසා අපිට කෙලෙස් අකුසල් දුක් උපදිනවා.

ඒක අපි පොදු කතාවක්. ඒ නිසා නේ මේ සෝවාන් වුනත්, සකදාගාමී වුනත්, මෙව්වර මේ මාගී සිත් ඉපදුනත්, අනාගාමී වුනත් මානය නැතිවෙන්නේ නැහැ. ඒ තරම් මේ මානය කියන එක ඉතාමත් බලවත් කෙලේසයක්. දැඩිව තියෙන කෙලේසයක්. මාගී සිත් හතරක් ඉපදිලා තමයි මේ මානය නමැති කෙලේසය අනුශයෙන් ම ප්‍රභාණය කරේ. ඒක එතකොට අපි පොදුවේ කරන කතාවක්.

නමුත් හැම සිතක ම මේ මානය තියෙනවා ද කියලා ඇහුවොත්, එතකොට ඒක අපට හිත ඇතුළේ සම්ප්‍රයුක්තව හිතේ යෙදිලා නෑ හැම හිතකම. කවදාවත් ද්වේෂ සිතේ

මානය නැහැ. අපි මනින්නේ ම, මනිනවා කියන එක බලන්න. එක්කෝ මම අනික් කෙනාට වඩා උසස්. එහෙම නැතිනම් මම අනික් කෙනාට වඩා පහත්. එහෙම නැතිනම් මම අනික් කෙනාත් එක්ක සමාන යි. මේ විදියට අපි මනිනවා. ඊට පස්සේ ඒවා සෙයාමාන සදිසමාන ආදී වශයෙන් අපි විස්තර කරනවා.

ඒ විදියට මැනීම් කරන්නේ ලෝභය නිසා ම යි. ඒ මැනීම් කරන්නේ. අර අපි ඉස්සෙල්ලා කිව්වා වගේ ඒ මානය නිසා පසුව ද්වේශය හා මෝහය උපදින්න පුළුවන්. ඒ නිසා අපට පොදුවේ කතාවක් කරොත් මානය නිසා අපට හැම දෙයක් ම හැම අකුසලයක් ම උපදින්න පුළුවන් කියලා අර දිට්ඨිය වගේ ම කියන්නත් පුළුවන්.

ලෝභය වගේ ම කියන්නත් පුළුවන්. නමුත් හැම හිතක ම නෑ. නමුත් මානය උපකාර වෙලා මේ සිත් සියල්ලම අර ඔබතුමා අර කියපු වාගේ රහත්වෙනකම් මානය තියෙනවා නම්, එහෙනම් මේ මානය කියන එක අපට මේ හැම හිතක ම රහත්වෙනකම් වෙලා තියෙනවා නේ කියලා කියන්න පුළුවන් නේ. එහෙම අපට පොදු කතාවක් වෙනවා. කුසල් සිත් ගත්තොත් කුසල් සිත්වල මානය නැහැ නේ.

අපි කුසල විපාක සිත් ගත්තොත් ඒවාගේ මානය නැහැ නේ. චක්ඛුවිඤ්ඤාණ සිත ගත්තොත් ඒකේ මානය තියා අකුසලය තියා කුසලයක්වත් නැහැ නේ. එතකොට චක්ඛුවිඤ්ඤාණ විපාක සිතේ අර කුසල් හෝ අකුසල් හෝ නොවන සබ්බවිත්තසාධාරණ හත විතර නේ තියෙන්නේ.

අන්න එහෙම අපි හිත් හිත් ගත්තොත් එහෙම බෙදන්න බැහැ. ඒ නිසා හැම හිතක ම කියලා අපි කතාකරන වචනයේ දී බෙදලා කියන්න ඕනේ. පොදුවේ කියන්න පුළුවන්. තෙරුවන් සරණ යි.

ප්‍රශ්නයක් :- තෙරුවන් සරණ යි ස්වාමීන් වහන්ස, දැන් ද්වේෂ සහගත සිතක් ඇතිවෙනකොට අපට තේරෙනවා දැන් එතැන දී දැඩිව අල්ලාගෙන ඉන්නබව කියෙනවා. නමුත් දැඩිව අල්ලාගෙන ඉන්නභාවය, ඒ ශබ්දය හරි රූපය හරි මොකක් හරි කියන ඒ වැරදි හැඟීම දිට්ඨිසහගත නෙවේ ද ස්වාමීන් වහන්ස?

ස්වාමීන් වහන්සේ:- එතැන දිට්ඨිය මෙතැන කියලා තියෙන්නේ, අපි ගත්තොත් දිට්ඨිය කියල යි අවිද්‍යාව කියන එක යි දෙකක්. එතකොට දැන් මෝඩකම දැන් අපි වැරදි වැටහීම කියලා කියන්නේ මෝහය නේ. එතකොට මෝහය නිසා අපි ද්වේශය ඇතිකරගන්නවා. ඒ නිසා හැම සිතක ම මෝහය උපදිනවා. එතකොට ඒ වැරදි වැටහීම නිසා ද්වේශය හටගත්තාට ඒ කෙලේසය බලවත්කම නිසා ඒවා නැවැත නැවැත ඉපදුනාට හැම වෙලාවේ ම බලන්න, ඒ ද්වේශය සිතත් එක්ක අරමුණත් එක්ක අපි හැම වෙලාවේ ම එල්ලෙන්න නෙවෙයි බලන්නේ. අරමුණ අයිත්කරන්න, ප්‍රතික්ෂේපකරන්න.

ඒ ප්‍රතික්ෂේප කිරීම් වශයෙන් අපි නැවැත නැවැත උපදින එකට තමයි අපි අර එල්ලිලා ඉන්නවා වගේ පෙනෙන්නේ. තරහා කියන එකට අපි කවදාවත් කැමැති නැහැ නේ. හැම

වෙලාවේ ම අපි තරහකාරයෙක් කියලා ගත්තොත් එයා ගෙන් අයින් වෙන්න තමයි බලන්නේ. එතකොට ඒ නිසා මේ අර දිට්ටියේ තියෙන්නේ එහෙම නෙවෙයි. අල්ලාගන්නාබවක්. අරමුණ අතහරින්න දෙන්නේ නැති ගතියක්. ඒක මගේ කියලා දැඩිව ඒක තමාගේ කරගන්නත්, ඒක අර දෘෂ්ටිවල ස්වභාවය බලන්න. සමහර අයට වැරදි ධර්මයක් අල්ලගත්තහම කොච්චර කිව්වත් එයා ඒක අතහරින්නේ නැහැ නේ. නේද. අතහරින්නේ නැහැ.

හැබැයි ද්වේශයේ ස්වභාවය එහෙම නෙවෙයි. එයා හැම වෙලාවේ ම අරමුණෙන් අයින්වෙන්න බලන ගතියක් තමයි තියෙන්නේ. නමුත් ඒකේ අර ස්වභාවයත් පෙනෙන්න තියෙනවා. ඒ හේතුව අර ද්වේශය කියන එකත් දැඩිව චේතනාවෙන් ආසේවනය වුනහම නැවත නැවත ඒක ඉපදී ඉපදී අතහැර නො යන බවක් තියෙනවා. නමුත් ඒ අර්ථයෙන් මේක එහෙම කියලා දෘෂ්ටිය කියලා අථවත්කරන්න බැහැ. අපි ධර්ම වශයෙන් කතාකරනකොට. මොකද ඒ දිට්ටියේ අර කෘත්‍යය ම අරමුණ බදාගෙන අත නො හැර අල්ලාගෙන, දැඩිව අල්ලාගෙන ඉන්නබවක් තමයි තියෙන්නේ.

ඒ නිසා අර සමහර දේවල්වල එක ම ස්වභාවයක් වගේ පෙනුනාට ඒ ඒ ධර්මවල තියෙන කෘත්‍යයන් පෞද්ගලික ලක්ෂණත් එක්ක බලලා තමයි අපි ඒවා වෙන්කරගන්නේ. ඒ නිසා දැන් අර අපි කියන්නේ මෙමිත්‍රිය කියන එක යි, ලෝභය කියන එකයි, දෙක නිකම් සමාන වගේ පෙනෙනවා නේ. කෙනෙක් අර රාගයෙන් ඇලීමත් සමහරු මෙමිත්‍රිය කියලා හිතා ගෙන ඉන්නවා. ඉතින් මෙමිත්‍රිය කියලා කියන්නේ සත්ත්වයන් කෙරෙහි හිතෛශීභාවය කියලා කියන්නේ වෙනම ධර්මයක්. නමුත් මේකේ නිකම් සමානබවක්

වගේ තියෙනවා. නමුත් ඒවාගේ කෘත්‍ය බලලා තමයි අපි ඒ ධර්ම වෙන්කරලා ගන්නේ.

තෙරුවන් සරණ යි.

ප්‍රශ්නය:- තෙරුවන් සරණ යි ගරු ස්වාමීන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ අර කලින් පැහැදිලිකරපු එක නය ක්‍රමයක තිබ්බා නාමපච්චයා එසෙ 'සා කියලා ධර්මතාවයක්. ඒක තේරුම්ගන්න අමාරුයි ස්වාමීන් වහන්ස, උදාහරණයකින් පැහැදිලිකරලා දෙන්න පුළුවන් ද? තෙරුවන් සරණ යි ස්වාමීන් වහන්ස.

ස්වාමීන් වහන්සේ:- උදාහරණයක් වශයෙන් අපි කිව්වොත්, අපි කියමුකො ඔය නාමධර්ම තියෙනවා අරුපභවය වගේ ගත්තොත්. අරුප භවයේ රූප ධර්මයෝ නැහැ. එතකොට නාමධර්ම ස්පර්ශය උපදින්න දැන් අපට සාමාන්‍යයෙන් ඇහැට රූපයක් ගැටුනහම ස්පර්ශය එනවා. චක්‍කු සම්ප්පසය, සෝත සම්ප්පසය කියලා විස්තර කරන්න පුළුවන්. නමුත් අරුප ලෝකය ගත්තහම අපිට ඒකේ දැන් මේ ස්පර්ශය ඇතිවෙන්නේ මොකක් ගැටිලා ද ස්පර්ශය ඇතිවෙන්නේ? එතකොට ස්පර්ශය ඇතිවෙන්න නම් මොනවාහරි දෙයක් සම්බන්ධවෙන්න ඕන නේ. එතකොට තමයි ස්පර්ශය ඇතිවෙන්නේ. එහෙනම් මේ ඒ අරුප ලෝකයේ තියෙන්නේ නාමධර්ම ටික විතර යි. එතකොට එහෙනම් නාමධර්ම තමයි ස්පර්ශය ඇතිකරන්න හේතුවුනේ. ඒ නිසා නාමපච්චයා එසෙ 'සා කියලා කිව්වේ, දැන් අපට මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ පෙන්නාගෙන යන න්‍යායයන් යටතේ ස්පර්ශය පෙන්විය යුතුයි. ස්පර්ශය පෙන්නන්න ඕන වේදනාව පෙන්නන්න ඕන

නිසා යි. ඒ නිසා ස්පර්ශය හටගන්නේ කුමක් නිසා ද කියලා බලනකොට ඒ වෙලාවේ අපට කියන්න වෙනවා මේ ස්පර්ශයේ ඉපදුනේ මොනවා ද රූප ගැටිලා නෙවෙයි. එහෙනම් මේ නාමධර්ම ප්‍රත්‍යාවෙලා නාමධර්ම ඒ වෙලාවේ, ඒ භවයේ, තිබුන නාමධර්මයෝ ම තමයි ස්පර්ශය ඇතිවෙන්න හේතුවුනේ. අපි ඕකට උදාහරණයක් වශයෙන් අපි කියමුකො අපට දැඩිව ලෝභසහගත සිත් ටිකක් ඉඳිලා තිබුනා මේ මොහොතේ. ද්වේශයක් ඉපදිලා තිබුනා. එතකොට මේ ද්වේෂය කියන එක දැඩිව ඉපදිවිනි නිසා නැවත අපට එකපාර ම ද්වේශයක් අරක මතක්වෙනවා. එතකොට මේ නාමටික ම ස්පර්ශවෙලා නේද අර ආපසු ද්වේෂය හරි ලෝභය හරි නැවත නැවත උපදින්න අර නාම ටික හේතුවුනා. අමුතුවෙන් අර ලෝභ ද්වේශ ටික හටගන්න අමුතුවෙන් අපට රූපයක් පෙනිලා ශබ්දයක් ඇහිලා නෙවෙයි. අර නාම ම හිතේ සපර්ශවීම නිසා, නැවත නැවත අර අතීතයේ වෙච්චි ලෝභය නැවත නැවත උපදිනවා. ඒ නිසා මෙතැන කිව්වා මේ ස්පර්ශයට නාම ප්‍රත්‍යයෙන් තමයි මේ ස්පර්ශය හටගන්නේ. ඒ වගේ අපට උදාහරණ ගන්න පුළුවන්. තෙරුවන් සරණ යි.

ප්‍රශ්නකරු:- ඒක මේ චේතනාවක් වගේ වෙන්නත් පුළුවන් ද ස්වාමීන් වහන්ස.

ස්වාමීන් වහන්සේ:- ඔවු ඔවු චේතනාව වෙන්නත් පුළුවන්. එතකොට ඒ චේතනාව අපි දැන් එතැන නාමපච්චයා එසෙ 'සා කිව්වහම එතැන ඒ නාම කිව්වහම එතැන ඒ හිතක් හටගන්නා වෙලාවේ ඒ හිතේ තිබෙන නාමධර්ම සියල්ලම ප්‍රත්‍යාවෙනවා මේ ස්පර්ශයට. එතකොට ඒ ස්පර්ශය හැර. ස්පර්ශයත් නාමධර්මයක් තමයි. නමුත් මේ නාම ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශ කියනකොට ඒ හිතේ තියෙන නාමධර්ම ටික තිබුන

නිසා යි ස්පඨිය ඇතිවුනේ. අර බුදුරජාණන් වහන්සේ අහලා ඇති මහා නිදාන සූත්‍රයේ පෙන්නන්නේ යම් ආකාරයන්ගෙන්, යම් ලිඛගයන්ගෙන්, යම් නිමිත්තයන්ගෙන් නාමකාය කියලා යමක් නො තිබුණා නම්, මේ රූපකයේ ස්පඨිය පෙනෙනවා ද කියලා. නෑ. එහෙනම් මේ නාමධර්ම ටික තිබුණ නිසා නේ ද මේ ස්පඨිය කියන එකක් තියෙන්නේ. එතකොට අධිවචන සම්ඵස්සයෙන් පටිඝසම්ඵස්සය කියලා අර මහා නිදාන සූත්‍රයේ පෙන්නන්නේ අධිවචනසම්ඵස්සය කිව්වේ නාම සම්ඵස්සයට යි. එතකොට නාම සම්ඵස්සය. පටිඝ සම්ඵස්සය කිව්වේ රූප ආදී ඒවා ගැටීම නිසා ඇතිවන ස්පඨිය යි. එතකොට මෙතැන අර කියන නාම. එතකොට, අපට චේතනා වෙන්න පුළුවන්. එතකොට අර ලෝභයක් වෙන්න පුළුවන්. හැබැයි, ඒවා ස්පඨිවෙනකොට අර නාම එකකින් වෙන්නේ නැහැ. ඒක නේ අර කිව්වේ. හේතු කිව්වහම හේතු එකක් නෙවෙයි. හේතු රාශියක් වෙන්න පුළුවන්. ඒ වගේ තමයි අපි ඒක තේරුම්ගන්න ඕන. වැටහෙන්න ඇති මම හිතන්නේ.

ආනන්ද මහතා :- තෙරුවන් සරණ යි ස්වාමීන් වහන්ස, මට අර ඡට්ඨායතනය කියනකොට මට මෙහෙම හිතුනා ස්වාමීන් වහන්ස. දැන් ඒ ඡට්ඨායතනය කියන්නේ හයවෙනි ආයතනය කියලා, ගැනෙන්න පුළුවන් ද? ඒ කියන්නේ එහෙම වුණොත් ඒක මනායතනය හැටියට, ඒ කියන්නේ හයවෙනි ආයතනය කියන එක මනායතනය හැටියට ගැනීමේ හැකියාවක් තියෙනවා ද ස්වාමීන් වහන්ස.

ස්වාමීන් වහන්සේ:- එහෙම හයවෙනි ආයතනය, දැන් අපි කියමු, අකුසල් සිත්, කුසල් සිත් විස්තර කරනකොට ඇත්තට ම හයවෙනි ආයතනයෙන් තමයි ඒවා හටගන්නේ. මනායතනයෙන් ම නේ. අකුසලයක් හෝ කුසලයක් හටගන්නාකොට අනිවාය්‍යයෙන් මනායතනය යි. ඒ නිසා ඒක අපට හයවෙනි ආයතනය කියලා කියන්න පුළුවන්. නමුත් වක්ඛවිඤ්ඤාණ සෝතවිඤ්ඤාණ ආදී සිත් උපදිනකොට ඒක හයවෙනි ආයතනය කියලා කියන්න බැහැ නේ. එතකොට ආයතන වශයෙන් බෙදිනකොට වක්ඛායතනය තමයි, සෝතායතනය. සමා වෙන්න. වක්ඛවිඤ්ඤාණ සෝතවිඤ්ඤාණ කියනකොට විඤ්ඤාණ නෙවෙයි එතනදී ආයතනය. වක්ඛායතනය සෝතායතනය. එතකොට වක්ඛවිඤ්ඤාණ සිතක් උපදිනකොට ඒ වෙලාවේ ආයතනය වුනේ වක්ඛායතනය යි. ඇහැ තමයි ආයතනය වුනේ. නමුත් අර සිත විස්තරකරනකොට වක්ඛායතන කියලා විස්තරකරන්නේ වක්ඛවිඤ්ඤාණය ම නේ. ඒ නිසා ආයෙ ආනන්ද මහත්තයා කියපු එක ඒ අර්ථයෙන් ගන්න පුළුවන්. මොකද, එතකොට ඒ ආයතන හැටියට හැම වෙලාවේ ම විස්තරකරලා තියෙන්නේ වක්ඛ විඤ්ඤාණ, සෝත විඤ්ඤාණ, සාණවිඤ්ඤාණ, විඤ්ඤාණපච්චයා වක්ඛායතනං කියලා නේ. එතකොට හයවෙනි ආයතනය ම තමයි මේ විස්තරකරලා තියෙන්නේ කියලා ගන්න ඕන. නමුත් ගන්නකොට අපි අර මනායතනයට ම කියනවා නේ හයවෙනි ආයතනය කියලා. එතකොට මෙතැන මනායතනය ම නෙවෙයි ගතයුත්තේ. වක්ඛ විඤ්ඤාණය, සෝත විඤ්ඤාණය, සාණවිඤ්ඤාණය කියන මේ සිතුවත් මනායතනය හැටියට සැලකෙනවා.

ඒ නිසා ඔය ආනන්ද මහත්තයා කියපු එකේ වැරද්දක් නෑ. මොකද, ඒ මනායතනය ම නේ ඒ වක්බු විඤ්ඤාණය සෝත විඤ්ඤාණය කියලා ප්‍රබේධවෙලා තියෙන්නේ. ඒ නිසා අපි ඒ හිත හටගන්නකොට ඒ හිතත් එක්ක ගලපලා කිව්වහම හරි. ඒ නිසා හයවෙනි ආයතනය ම තමයි ඡට්ඨායතනය වුනේ. නමුත් ඒ ඡට්ඨායතනය විස්තර කරනකොට දැන් අකුසල් සිතක් විස්තරකරනකොට නම් ඒ මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව ම තියෙනවා. නමුත් විපාක සිතට වක්බු විඤ්ඤාණ සිත විස්තර කරන කොට එතකොට ඡට්ඨායතනය වෙන්නේ තථ්‍ය චක්ඛු විඤ්ඤාණධාතූයා කියලා තමයි විස්තරකරන්නේ. ඒ ටික වෙනස්කරගත්තහම හරි.

ප්‍රශ්නයක්:- ස්වාමීන් වහන්ස, ඒ එක්කම ඔය මනා... සාමාන්‍යයෙන් ආයතන හය ගන්නකොට, ඇස කන නාසය දිව ශරීරයට සම්බන්ධ පැහැදිලි ආයතන හයක් ශරීරයේ තියෙනවා ස්වාමීන් වහන්ස. එතකොට ඒ වාගේ ම මනායතනය කියන එක අපට මොලේ හැටියට, ඒ මනායතනය ආයතන, මනායතනයට සම්බන්ධව ශරීර අවයවය මොලය හැටියට ගන්නත් පුළුවන් නේ ස්වාමීන් වහන්ස. මොකද දැන් කියන්නේ මනස වෙනස්. නමුත් මනායතනය කියනකොට මොලය වෙන්න පුළුවන් ද ස්වාමීන් වහන්ස. මොකද දැන් අපි දන්නවා මොලය ආබාධයක් තියෙන කෙනෙකුට සිහිය නැති අවස්ථාවන් තියෙනවා නේ. නමුත් පන තියෙන. අර බ්‍රිග්ට් ඩෙන් කියන අවස්ථාවලදී. එතකොට එහෙම ගැනෙන්න පුළුවන් ද

ස්වාමීන් වහන්ස? ඒ කියන්නේ මනායතනය කියන එක මොලය ආශ්‍රිතව කියන එක.

ස්වාමීන් වහන්සේ:- මොලය ආශ්‍රිතව කියන එක. බෑ, ඒක මනායතනය එහෙම ගන්න බැහැ. මනායතනය කියන එක ඇත්තට ම නාමධර්මයක් නේ. එතකොට ආයතන හය නාම-රූප හැටියට බෙදුනොත්, පහක් රූප යි, එකක් නාම යි. මනායතනය හැම වෙලාවේ ම නාම ධර්මයක්. එතකොට ඒ හිත තමයි, අපි චිත්ත වීථි ගත්තොත් අර භාවාඛ්‍යා හිතම නේ මනායතනය හැටියට ක්‍රියා කරන්නේ. එතකොට මේ වෙලාවට අපේ ප්‍රකෘති හිත ම තමයි මනායතනය හැටියට ඒ වෙලාවේ ආයතන කෘත්‍යය කරන්නේ. ඒ නිසා මොලය කියන එක නෑ. නමුත් අපට ඕනෑනම් අපට ලඟට කියන්න පුළුවන්. හදවත කියන එක ගත්තානම් එතකොට අපට කියනවා හදය රූපය ඇසුරුකරගෙන තමයි මනායතනය තියෙන්නේ. ඒ නිසා ඒක කිව්වා නම් තව ටිකක් හරි ලංවෙනවා. නමුත් මොලය කියන එක උපකාර කරාට හිත් උපදින ආයතනයක් නෙවෙයි මොලය කියන එක. චක්ඛායතන සෝතායතන

ප්‍රශ්නකරු:- ඒක මම ඇත්තට ම අදහස් කරේ, දැන් මනස සහ මනායතනය කියන ඒ කියන්නේ මනස හදවත කියන්නේ මනස කියන එක අපේ හිත කියන එක හදවත ආශ්‍රිතව කියන එක තමයි අපි දැන් අහලා තියෙන්නේ. නමුත් මනායතනය කියනකොට අර අනිත් ආයතන පහ වගේ මේකට ශරීරයට අදාළ ආයතනයක් ස්ථානයක් තියෙන්න ඕන ද කියන එකයි මට තේරුනේ ස්වාමීන් වහන්ස. මගේ ප්‍රශ්නය. එහෙම වෙන්න බැහැ නේ. නේ ද ස්වාමීන් වහන්ස.

ස්වාමීන් වහන්සේ:- බෑ බෑ. ස්ථානයක් තියෙනවා. ඒ ස්ථානය තමයි හදය රූපය. හදවත. මොලය නෙවෙයි. එතකොට ඒක මේ අපි එක ම ධර්මය තමයි මනායතනය ඊට පස්සේ ඕක ආයතන වශයෙන්, ස්කන්ධ වශයෙන්, ධාතු වශයෙන් බෙදන්නේ, එක ම ඒ ධර්මය තමයි බෙදලා තියෙන්නේ. එතකොට අපට සමීප දෙයක් වශයෙන් හදය රූපය මිසක්, මොලය ගන්න බැහැ. නමුත් ඉතින් අර අපි විද්‍යාවෙන් ඒවා මතුකරලා තියෙනවා නේ. මේ මොලය, කියන එකට ලොකු වැදගත්කමක් දීලා. ලොකු කාර්යක් කරනවා. නමුත් ඒක වෙනම ධර්මතාවයක්. නමුත් මේ ක්‍රමයේ දී බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ දේශනාව තුළ, මේ න්‍යායයන් තුළ, මොලය කියන එක නෙවෙයි මෙතැන විග්‍රහ කරලා තියෙන්නේ.

ජයන්ත මහත්මයා:- අවසරයි ස්වාමීන් වහන්ස, ඡට්ඨායතනය කියන එක ගැන තමයි පැහැදිලි කිරීමක් අවශ්‍යවෙන්නේ කියලා හිතුවා. ස්වාමීන් වහන්ස, එතෙක්දී දැන් මෙතැන විශේෂයෙන් ම මේ සිත් වෙන වෙන ම එක සිතක පටිච්චසමුප්පාද ය දක්වන අවස්ථාවේ දී ඒ නාම ධර්ම පිළිබඳව පමණයි අපි මෙතැන දී සලකන්නේ. ඒක නිසා මෙතැන දී **නාමපච්චයා ඡට්ඨායතනං** කිව්වහම ඒ සිත හැර අනික් නාමධර්මයෝ ඒ සිතට ම ප්‍රත්‍යාවෙනවා කියන එක. එතකොට ඒ සිත කියලා ගත්තහම ඒක වක්‍රවිඤ්ඤාණ ආදී වශයෙන් වෙන්නත් පුළුවන්. ඒ සියල්ල ම, වක්‍රවිඤ්ඤාණ, සෝතවිඤ්ඤාණ, සාණ්ඩිඤ්ඤාණ ආදී මේ ජීවහාවිඤ්ඤාණ, කායවිඤ්ඤාණ, මනෝවිඤ්ඤාණ කියන මේ හයම

එකතුකරහම නේ අපට මනායතනය කියන එක එන්නේ ස්වාමීන් වහන්ස, හයවෙනි ආයතනය හැටියට. විඤ්ඤාණ ටික ඔක්කෝම එන්නේ මනායතනයට. නේද ස්වාමීන් වහන්ස. එතකොට අර චක්කායතන සෝත්තායතන කියන ඒවා සහජාත ධර්ම නොවන නිසා මෙතැන දී මේ සිත් ගැන බෙදන විග්‍රහයක් නිසා, නාමධර්ම ගැන බෙදන විග්‍රහයක් නිසා, මෙතැන දී අනිවායථියෙන් ම ජට්ඨායතනය කියනකොට මනායතනය එනවා කියන අදහසක් තමයි දැනුනේ ස්වාමීන් වහන්ස. එහෙමත් පොඩ්ඩක් කල්පනාකරමුද කියලා වගේ හිතුවා.

දෙවෙනි එක තමයි ස්වාමීන් වහන්ස, මෙතැන දී ඇත්තට ම ඔබවහන්සේ ඒක ලස්සනට විස්තරකරා. කොහොමද මේ සිතක නාමධර්මයන් එකිනෙකට ප්‍රත්‍යාවන්නේ කියලා. එතැනදීත් හුගක්වෙලාවට ඔබවහන්සේ විස්තරකරනකොට කිව්වේ තණ්හාපවචයා උපාදානං කියන එක ගත්තහම ඒ උපාදානය කියනකොට දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුක්ත සිත්වල තණ්හාවයි දිට්ඨිය යි කියන දෙකම යෙදෙනවා. නමුත් එතෙක්දී තණ්හා ප්‍රත්‍යයෙන් අපි තණ්හාව ඇතිවෙනවා කියලා කියන්නේ නෑ. එහෙම නැත්නම් තණ්හා ප්‍රත්‍යයෙන් අපි දිට්ඨිය ඇතිවෙන හින්දා දිට්ඨි උපාදානය තමයි එතැන දී ගන්නේ කියලා, ඔබ වහන්සේ ඒක පැහැදිලි කරා.

අනිත් එක තමයි ස්වාමීන් වහන්ස, මෙතැනදී මේ අවිජ්ජාපවචයා සංඛාරො කියනකොට, අපි හැම වෙලාවේ ම අහලා පුරුදු විදියට අපට කියවෙන්නේ ත්, හුග වෙලාවට මේ අවිජ්ජාපවචයා සංඛාරා කියලා නේ. නමුත් එතැන දී මේ සංඛාරො කියනකොට ඒ සිතේ ම තියෙන සංස්කාරය කියන එක ගැන මෙතැන ඊට ඉස්සෙල්ලා පළවෙනි අකුසල සිතේ

අකුසල සංස්කාරය කියන්නේ අකුසල චේතනාව ම කියන එක තමයි ඒ ඒකවචනයෙන් කියලා තියෙන්නේ, නේද ස්වාමීන් වහන්ස. හොඳමයි ස්වාමීන් වහන්ස, ඒක පොඩ්ඩක් පැහැදිලිකරලා දුන්නා නම් හොඳයි. තෙරුවන් සරණයි.

ස්වාමීන් වහන්සේ :- ඔව් හොඳයි. බොහොම හොඳයි. ඒ අවු දැක්වීම. එතකොට ඒ අපේ මේ පටිච්චසමුප්පාදයේ තියෙන ප්‍රධාන තැන් පිළිබඳව අපි නැවත, නැවත කතාකළ යුතු යි. ඒ නිසා ඇත්තටම ඒවා අපි මේ මේ විදියට සාකච්ඡා කරන එක ගොඩක් ම වටිනවා. රසවත්. ඒ වාගේ ම, මතුචෙච්චි කරනොචෙච්චි තැන් ආපසු ආපසු අපට විස්තරකරගෙන මේ අමාරු ධර්ම කොටසක් සාකච්ඡා කරන්නේ. ඒ නිසා මේවා අපි මේ විදියට අදහස් හුවමාරුකරගැනීම ගොඩක් වටිනවා.

එතකොට මේ න්‍යායයන් ගත්තහම අපි විඤ්ඤාණ ආයතන, ස්කන්ධ, ධාතු, කියලා ගත්තහම බුදුරජාණන් වහන්සේ ආයතන වශයෙන් විස්තර කිරීම, ධාතු වශයෙන් විස්තර කිරීම, ස්කන්ධ වශයෙන් විස්තර කිරීම, කියලා මෙහෙම න්‍යායයන් තියෙනවා. එතකොට ඒ එක් එක් න්‍යායයක් විස්තර කර මොන පදනමක් අරගෙන ද, මොන කෘත්‍යයක් යටතේ ද කියලා අපි හොඳට ඒ න්‍යාය තේරුම් අරගෙන, ඊට පස්සේ විස්තරකරනකොට ඒ න්‍යායට අදාළ අර්ථය ඇතුළේ ඉඳන් තමයි අපි මේ දේවල් විස්තරකරන්නේ. එතකොට අපට දැන් ගොඩක් මෙතැන අපට පටිච්චසමුප්පාදයේ ආපු ගැටළුවක් මේ ඡට්ඨායතනය කියන එක. අනිත් ඔක්කෝම ඒවා අහලා තියෙනවා. ඒවා පොඩ් පොඩ් වෙනස්කම් වුනාට මේ ඒවා ටිකක් මේ හුරුපුරුදු වචන යි. මොකද මේ ඡට්ඨායතනය කියන එක අපට ටිකක් නුහුරු වචනයක්. මේ ගොඩක් කල් මේ ප්‍රශ්නය වුනේ මේක තමයි. ඡට්ඨායතනය

කියන එක. මම මේක පිළිබඳව ඇත්තට ම තව ටිකක් කරුණු එකතුකරලා එකතුකරලා ඒ වරින් වර ඒ දේශනා අතරේ දී විස්තර කරන්න මම උත්සාහවත් වෙනවා.

එතකොට ඇත්තට ම ආයතන ගත්තොත්, ආයතන හය යි තියෙන්නේ. චක්කායතන, සෝතායතන, සාණායතන, ජිවහායතන, කායායතන, මනායතන කියලා. මෙන්න මේ ආයතන කිව්වේ මොකක් ද? අයදානත්තො ආයතනත්තො ආකරත්තො ආයතනත්තො. කියලා නම් කරේ. අයදානත්තො කියලා කියන්නේ රැස්කරන අපියෙන් තමයි ආයතන කියලා කිව්වේ. එතකොට කුසල ධර්මයෝ අකුසල ධර්මයෝ, රැස්වෙන අර්ථයෙන්. කොහොම ද රැස්වෙන්නේ? මේ චක්කායතනය කියන මේ ඇහූ උපකාරවෙලා කුසල් අකුසල් අපට රැස්වෙනවා. ඒ නිසා නැවත නැවත කුසල් ධර්ම උපද්දවන්න දියුණු කරන්න වධ්නය කරන්න, යමක් හේතු වුනා නම් ඒකට ආයතනය කියලා කිව්වා. රූපායතනය කියලා කිව්වෙන් ඒ වාගේ ම යි. රූපය ආයතනයක් වුනේ ඒ රූපය නිසා අපට කුසල් අකුසල් දේවල් ගොඩක් ඇතිවෙන නිසා යි. ඒ නිසා යි.

එතකොට මේ ආයතන ගත්තහම චක්කායතන, සෝතායතන, සාණායතන, ජිවහායතන, කායායතන, මනායතන - එතකොට මේ ආයතන හයෙන් මේ වෙලාවේ ජයන්ත මහත්මයා කිව්වා වගේ එතකොට අපි දැන් එතැන විස්තර කරන්නේ නාමධර්ම ටිකක්. රූපයක් මෙතැන ගාවලා ම නැහැ නේ පළවෙනි න්‍යාය ගත්තහම. නාමපච්චයා කියන තැනින් තමයි පටන් අර ගෙන තියෙන්නේ. එතකොට දැන් එතැන චක්කායතන, සෝතායතන, ගන්න බැහැ. මනායතනය තමයි ගන්නේ. මනායතන ගත්තාට චක්ඛුවිඤ්ඤාණ සෝතවිඤ්ඤාණ ජිවහා විඤ්ඤාණ කියන මේ ටික ම යි

මනායතනය කියලා අපට අර්ථවත් කරන්න බැහැ. නමුත් එක න්‍යායකට කියන්න පුළුවන් මේ එක හිතම නේ මේ චක්‍රවිඤ්ඤාණ සෝතවිඤ්ඤාණ කියලා කිව්වේ මොකද අපි විභවගය, ආයතන විභවගය ගත්තහම, එක් ප්‍රකාරයකින් මනායතනය කිව්වොත් කියනවා මොනවා ද, සමාවෙන්න හය ප්‍රකාරයකින් මනායතනය කියලා විස්තර කරනකොට චක්‍රවිඤ්ඤාණය, සෝතවිඤ්ඤාණ, ඝාණවිඤ්ඤාණ, ජ්විහාවිඤ්ඤාණ, කායවිඤ්ඤාණ කියලා හයම එකකට ගන්නවා. නමුත් මෙතැන විඤ්ඤාණ වශයෙන් ගත්තොත් චක්‍රවිඤ්ඤාණය සෝතවිඤ්ඤාණ කියන ඒවගේ කෘත්‍ය වශයෙන් වෙනස්. වස්තු වශයෙන් වෙනස්. එහෙම ගත්තහම. එතකොට මේ චක්‍රවිඤ්ඤාණ හිත තම යි මනායතනය කියන්නේ කියලා මේ අර්ථය තුළ පදනම්වෙලා කියන්න බැහැ.

අර කියපු ආකාරය ම අරගෙන ප්‍රබේධ වශයෙන් විස්තරකරලා තියෙන්නේ මේ හිත ම තමයි. නමුත් මේ වෙලාවේ ඒ අදාලව අපි ගන්නකොට මනායතනය - ඒක හරි අසිරු කාරණයක් විස්තර කරන්න. එතකොට මේක හොඳට පැහැදිලිව ගන්න ඕන. එතකොට මේ චක්‍රවිඤ්ඤාණයට මයි මනායතනය කියලා කිව්වොත් එතකොට වැරදි යි. ඒක මම චක්‍රවිඤ්ඤාණය කිව්වේ වෙනම අර්ථයකින්. මනායතනය කිව්වේ තවත් අර්ථයකින්. මොකද, ආයතන කිව්වහම වෙනම හයක් බෙදුවා. චක්‍රධායතන, සෝතායතන, ඝාණායතන, මනායතන කියලා. එතකොට මනෝවිඤ්ඤාණය එතැන ආයතනය වුනා. නමුත් මේ චක්‍රවිඤ්ඤාණය ආයතන කෘත්‍යයක් කරන්නේ නැහැ. එතැන දී ආයතන කෘත්‍යය කරේ චක්‍රධායතනය යි.

ඊට පස්සේ මනෝ විශ්ලේෂණය කිව්වහම එතකොට ඒ අකුසල් සිතක් වගේ හටගන්නකොට එතැන ආයතන කෘත්‍යයක් වෙනවා. එතැන ආයතන කිව්වේ අර කියපු දැන් එක හිතක කවදාවත් දැන් මේ අපිට මනං පටිච්ච ධම්මෙසු උප්පජ්ජති මනෝ විශ්ලේෂණං. එතකොට මනෝ විශ්ලේෂණය උපදින්න ඒ මනෝ විශ්ලේෂණය ම හේතුවුනා නෙවෙයි නේ. එතැන මනං පටිච්ච ධම්මෙසු. මනසත් ධර්මයත්. එතකොට මනස කිව්වේ වෙන මොකක්වත් නෙවෙයි. ප්‍රකෘති හිත ම යි. මේ මනෝවිශ්ලේෂණ ධාතුවමයි. නමුත් මනෝවිශ්ලේෂණ ධාතුව වෙන හිතක්. මනං කියපු මනෝ විශ්ලේෂණය තව එකක්. ඒවා කෘත්‍යයන්.

ඒවා සියුම් කාරණා. අමාරු අය මේක පටලවාගන්න එපා. අපට මේකට නිවැරදිව අඹ් ගන්න මම කරුණු ටිකක් තමයි මේ විස්තර කරන්නේ. මේක ගැන අපි තව කතා කරමු. එතකොට නමුත් අපට යම් අදහසක්. අර කිව්වේ පරියායක් පදනම් කරගෙන මේ ඡට්ඨායතනය කියන්නේ ම චක්ඛුවිශ්ලේෂණය, සෝතවිශ්ලේෂණය, ඝාණවිශ්ලේෂණය, ජ්විහාවිශ්ලේෂණය, කායවිශ්ලේෂණය කියන ඔය හැටියට ක්‍රියා කරන්නේ මේ ඡට්ඨායතනය ම තමයි කියන එකේ වරදක් නැහැ. ඒකේ කිසිම ප්‍රශ්නයක් නැහැ. නිවැරදි යි. නමුත් අපි ඒ ඒ හිත් ගන්නකොට ඒවා විස්තර කරේ ඒ ඒ කෘත්‍යය අනුව අඹ් අනුව යි. ඉතින් ඒ නිසා අපි මේ මනායතනය ම යි චක්ඛුවිශ්ලේෂණය කිව්වොත් එතකොට ඒක වැරදි යි.

නමුත් මේ චක්ඛු විශ්ලේෂණය නැති වෙලාවට ඒ හිත ම තමයි මේ කෘත්‍යය අනුව. මනායතනයම තමයි යම් කෘත්‍යයක් අනුව චක්ඛුවිශ්ලේෂණය කිව්වේ. කියලා අපි එහෙම තේරුම්ගන්නාට බෙදලා වෙන්කරලා පැහැදිලිව

තේරුම්ගත්තහම හරි. නමුත් අපි පොදුවේ, අර අපි ඉස්සෙල්ලා කතාකර රනිල් මහත්තයා කිව්වා වගේ, කතාවේ දී පොදු කතාවක් වශයෙන් අපි සිත් ගන්නකොට සිත් ගැන විස්තර කරනකොට වකඩුවිඤ්ඤාණ, සෝතවිඤ්ඤාණ ඒ ටික ම තමයි මේ මනායතනය ඡයායතනය කියන්නේ කියලා තේරුම්ගැනීමේ පහසුව සඳහා අපි එහෙම තේරුම්ගත්තා කියලා පොදුවේ තේරුම් ගත්තා කියලා වරදක් නැහැ. නමුත් මේවා වෙන් වෙන් කර වෙනස දක්වන්න පුළුවන් ධර්මා තියෙනවා. ඒක ඒ නිසා ඒ ඒ අවස්ථාවල අපි වෙන්කරලා කතාකරන්නත් පුළුවන්.

ඒ වගේ ම තමයි මේ ධර්ම ටික වකඩුවිඤ්ඤාණ, සෝතවිඤ්ඤාණ, ඝාණවිඤ්ඤාණ කියන හයම එකක් කර කියන්නත් පුළුවන්. ඡයායතන කියලා අපට ආයතන හය කියලා කියන්නත් පුළුවන්. ආයතන හයෙන් එකක් කියලා අපට එක එක අදහස් ඇතුළේ විස්තර කරන්න පුළුවන්. ඉතින් ඒ නිසා අපි ඒක ගැන අපි තව තව මේකට කොහොම ද මේක සරලව හොඳට තේරුම්ගන්නේ කියන එකට ඔබත් නැවත නැවත හිතන්න. මොනවා හරි කරුණු වැටහුනොත් වැරදි හෝ හරි හෝ වෙනත් පුළුවන් ඒවා හැමෝම ඉදිරිපත් කරන්න. මමත් තව පොඩ්ඩක් මේක ගැන මේ අලුත් වචනයක් නිසා ඒකට තොරතුරු සොයමු.

හොඳයි තේරුවන් සරණයි.

එහි තත්ව කතමා ජාතිපව්වයා ජරාමරණං: එතකොට භවපව්වයා ජාති නේ පෙන්වුවේ. ජාතිපව්වයා ජරාමරණං. අත්තී ජරා, අත්තී මරණං. එතකොට ජරාමරණ කිව්වේ මොනවා ද? එහි ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ කවරේ යත්: ජරායෙක් ඇත. මරණයෙක් ඇත. අත්තී ජරා, අත්තී මරණං.

තත්ව කතමා ජරා: යා තෙසං තෙසං ධම්මානං ජරා ජීරණං ආයුනො සංභානි, අයං වුවවති ජරා. එහි ජරා කවර යත්: ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ දිරන බවක් ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ යම් දිරීමක් දිරන බවක් ආයුෂයාගේ පිරිහීමක් වේ ද, මේ ජරා යි කියනු ලැබේ. ආයුෂයාගේ පිරිහීමක් දිරන බවක්, එතකොට මේ ස්කන්ධ ටිකක් පහළවුණහම, ඒ ස්කන්ධයාගේ ම ක්‍ෂයවීමක් නිරුඳවීමක් තියෙනවා නේ. ඒ කියන්නේ එක්කරගත් වුනත් ඒකේ ආයුකාලයක්, විත්තක්‍ෂණයක් අපට ඒකේ අනුවෙන්නේ නැහැ. නමුත් එතැන මේ හිතේ ජරාව හැටියට ගන්නකොට ඒ පහළවෙව්වී වේදනා සංඥා සංඛාර කියන ස්කන්ධයන්ගේ ම දිරනබවක්, ඒ ධර්මයන්ගේ ම දිරීමක්, දිරනබවක්, ආයුෂයාගේ පිරිහීමක්, තමයි ජරා කියලා කිව්වේ. අර අපි කියන මේ රූපයේ ධ්වනි, ඇඟ ධ්වනි, කොන්ද කුඳුම්බ ආදී ඒක නෙවෙයි මෙතැන ජරා කියලා කියන්නේ. හිත හටගන්නකොට ඒ මොහොතේ හිතේ තියෙන සිද්ධාන්තයක් තමයි පෙන්නන්නේ.

එහි මරණය කවරේ ද? තත්ව කතමා මරණං: යො තෙසං තෙසං ධම්මානං ධයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිවච්ඡා අනතරධානං, ඉදං වුවවති මරණං. අන්න අර ස්කන්ධයන්ගේ ම බිඳීමක් නිරුඳ වීමක්, අතුරුදහන් වීමක් අනිත්‍යතාවයක්, ඒකට යි මෙතැන මරණය කියලා කියන්නේ. ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං, ඉදං වුවවති ජාතිපව්වයා ජරාමරණං. ඇත්තට ම සැබෑ මරණය ඒක තමයි. මේ ස්කන්ධයන්ගේ හිතේ නිරුඳවීමක් තමයි අපි සම්මුතියේ මරණය කියලා කියන්නේ. එතකොට මේක තමයි මරණය කියලා එවමෙතසස කෙවලසස දුකඛකඛ්ඤාස්ස සමුදයො හොති.